

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΜΑΣΤΕΡ

**Κοινωνική λογιστική και προσδιοριστικοί παράγοντες της
κοινωνικής επίδοσης των εταιρειών**

ΑΤΜΑΤΖΙΔΟΥ ΣΗΜΕΛΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΑΛΙΟΣ

ΛΕΥΚΩΣΙΑ, ΜΑΪΟΣ, 2013

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	3
ABSTRACT	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ.....	8
2.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
2.2. ΟΡΙΣΜΟΣ, ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ.....	10
2.3. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ	12
2.3.1. Σχεδιασμός (<i>planning</i>).....	13
2.3.2. Λογιστική (<i>accounting</i>).....	13
2.3.3. Έκθεση Απολογισμού και Έλεγχος (<i>Reporting and Auditing</i>)	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΔΟΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ.....	22
4.1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ Ε.Κ.Ε.....	22
4.2. ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΟΡΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ.....	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΠΡΟΤΥΠΑ ΚΑΙ ΔΕΙΚΤΕΣ Ε.Κ.Ε	32
5.1. SOCIAL ACCOUNTABILITY 8000 (SA 8000).....	32
5.2. ΣΕΙΡΑ ΠΡΟΤΥΠΩΝ ACCOUNTABILITY AA1000	34
5.3. GLOBAL REPORTING INITIATIVE.....	37
5.4. ACCOUNTABILITY RATING	38
5.5. ΔΕΙΚΤΕΣ FTSE4GOOD.....	39
5.6. ΔΕΙΚΤΕΣ DOW JONES	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΗΣ Ε.Κ.Ε ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΕΝΩΝ ΠΑΡΑΜΕΤΡΩΝ.....	41
6.1. Ε.Κ.Ε ΚΑΙ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ	41
6.2. Ε.Κ.Ε ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ	42
6.3. ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΩΝ ΑΠΟ ΧΩΡΑ ΣΕ ΧΩΡΑ.....	43
6.4. Ε.Κ.Ε ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	50
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	52

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας διατριβής είναι η μελέτη του περιεχομένου της κοινωνικής λογιστικής και ο προσδιορισμός των παραγόντων που επηρεάζουν την κοινωνική επίδοση των εταιρειών. Τα τελευταία χρόνια, το οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον έχει αλλάξει άρδην. Οι σφοδρές πολιτικοοικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις πυροδότησαν αντίστοιχες κοινωνικές αλλαγές, οι οποίες είχαν σαν αποτέλεσμα να αλλάξουν ολοκληρωτικά οι προσδοκίες της κοινωνίας όσον αφορά το ρόλο των επιχειρήσεων. Τα μέλη της κοινωνίας πιέζουν τις επιχειρήσεις να συμπεριφερθούν πιο ηθικά και το αποτέλεσμα των πιέσεων αυτών ήταν η εμφάνιση της έννοιας της κοινωνικής λογιστικής. Η έννοια αυτή αναλύεται διεξοδικά και παρατίθενται διάφοροι ορισμοί της, ενώ παρουσιάζονται οι αρχές που την διέπουν και ο τρόπος ένταξης της στις πρακτικές των επιχειρήσεων. Στη συνέχεια, εξετάζεται το περιεχόμενο των κοινωνικών απολογισμών και η προέλευση της Ε.Κ.Ε, δηλαδή οι διάφορες μορφές που αυτή έχει λάβει στη διάρκεια των χρόνων. Κατόπιν, παρατίθενται κάποιοι από τους σημαντικότερους ορισμούς που κατά καιρούς έχουν δοθεί για την Ε.Κ.Ε και καταδεικνύεται με αυτόν τον τρόπο η σημαντικότητα του θέματος. Επιχειρείται μια προσέγγιση των κυριότερων προτύπων και δεικτών που βρίσκονται σε ισχύ σήμερα και οι οποίοι καθιστούν δυνατή τη σύγκριση μεταξύ των κοινωνικών απολογισμών. Μετέπειτα, αναλύεται η σχέση ανάμεσα στην Ε.Κ.Ε και σε ορισμένες παραμέτρους. Η διατριβή ολοκληρώνεται με την υποβολή προτάσεων για την πραγματοποίηση νέων μελετών στο μέλλον.

Abstract

The purpose of this research is to thoroughly study the content of social accounting and the specification of the particular factors that influence the corporate social performance. During the recent years, the financial, political as well as the social environment have fundamentally changed. The great political-economical and technological developments had as a consequence great social changes respectively, which thus resulted in the complete transformation of the social expectations regarding the corporate role. Social stakeholders have put high pressure on the companies to behave more morally and this has consequently led to the emergence of the concept of social accounting. This concept is in depth analysed and several definitions are given while the principles of the social accounting and its way of integration into the corporate practice are presented. Additionally, the content of the social reports and the origins of the Corporate Social Responsibility are questioned as well as the different forms the CSR has taken throughout the years. Then, some of the more significant definitions the CSR has been given are presented, clearly demonstrating the importance of the matter. Furthermore, the research attempts an approach of the main standards and indicators, which nowadays exist and allow the comparison among the social reports. The research analyzes the relation between the CSR and some other parameters. Last but not least, the research is completed with the further suggestion of several matters for future research and inquiry.

Κεφάλαιο 1 Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια, ο ρόλος των επιχειρήσεων στην κοινωνία έχει καταστεί ακόμα πιο σημαντικός εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης, των εξελίξεων στον τομέα της τεχνολογίας και της αποδυνάμωσης του παραδοσιακού ρόλου του κράτους, ενώ παράλληλα και οι προσδοκίες του κοινού για αυτές έχουν αυξηθεί αναλόγως. Ο όρος που επινοήθηκε για αποτυπώσει τις προσδοκίες αυτές είναι αυτός της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (Ε.Κ.Ε) (Schouten & Remme,2006). Οι εταιρείες κρίνονται πλέον, όχι μόνο βάσει των οικονομικών αποτελεσμάτων τους και της ποιότητας των υπηρεσιών που προσφέρουν, αλλά και βάσει περιβαλλοντικών και κοινωνικών κριτηρίων, καθώς οι καταναλωτές ενδιαφέρονται να αγοράζουν πλέον προϊόντα, τα οποία δεν μολύνουν το περιβάλλον και είναι «κοινωνικά υπεύθυνα». Ο βαθμός κοινωνικής υπευθυνότητας μιας εταιρείας είναι ιδιαίτερα δύσκολο να εκτιμηθεί, δεδομένου ότι εξετάζονται ποιοτικά χαρακτηριστικά.

Η μέτρηση της κοινωνικής υπευθυνότητας των εταιρειών, η οποία πραγματοποιείται μέσω των κοινωνικών απολογισμών, προϋποθέτει την ύπαρξη ενός συστήματος παροχής λογιστικών πληροφοριών, το οποίο θα αξιολογεί τα κοινωνικά αποτελέσματα αυτών. Ο κλάδος της λογιστικής που ασχολείται με την παροχή πληροφοριών, οι οποίες αναφέρονται στις δραστηριότητες των επιχειρήσεων που προκαλούν κοινωνικές επιπτώσεις, είναι η Κοινωνική Λογιστική (Κ.Λ). Σήμερα, είναι γενικά αποδεκτό ότι η Κοινωνική Λογιστική είναι στρατηγικής σημασίας για να εξασφαλιστεί η μακροπρόθεσμη ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων και η επιτυχία τους.

Πολλές μελέτες έχουν πραγματοποιηθεί παγκοσμίως, τόσο για το θέμα της Κ.Λ όσο και για το θέμα της Ε.Κ.Ε. Οι Mathews (1997,2000) και Epstein (2004) παρουσίασαν την εξέλιξη της Κ.Λ και τους διάφορους ορισμούς που έχουν δοθεί κατά καιρούς. Κάποιοι εκ των ορισμών επικεντρώνονται στο τεχνικό λογιστικό κομμάτι, ενώ άλλοι στο εννοιολογικό θεωρητικό υπόβαθρο. Πλήθος μελετών αναφέρονται στο θέμα με ποικίλους τρόπους, χρησιμοποιώντας όρους όπως: «εταιρικοί κοινωνικοί λογαριασμοί», «λογιστική κοινωνικής ευθύνης», «κοινωνική και περιβαλλοντική λογιστική» (Cooper et al, 2005, σ. 954 σε Eugenio et al.,2010), «κοινωνική και περιβαλλοντική έκθεση». Είναι δύσκολο να προσδιοριστούν τα σύνορα μεταξύ της κοινωνικής λογιστικής και περιβαλλοντικής λογιστικής, ενώ υποστηρίζεται ότι η περιβαλλοντική λογιστική αποτελεί κλάδο της κοινωνικής.

Η έννοια της Ε.Κ.Ε έχει οριστεί από διάφορους έγκυρους οργανισμούς, όπως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Παγκόσμιο Συμβούλιο των Επιχειρήσεων για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη

και από πλήθος λογίων όπως ο Carroll, ο Epstein, ο Freeman και πολλοί άλλοι. Κοινό σημείο όλων των ορισμών είναι η έμφαση στην εθελοντική φύση της Ε.Κ.Ε, γεγονός για το οποίο πολλοί Μ.Κ.Ο αλλά και κυβερνήσεις έχουν κατά καιρούς εκφράσει σοβαρές επιφυλάξεις. Υπάρχουν βέβαια και πολέμιοι της Ε.Κ.Ε, όπως οι Friedman και Henderson, οι οποίοι ισχυρίζονται ότι αυτή αποτελεί μια επικίνδυνη έννοια που απειλεί τα θεμέλια της οικονομίας της αγοράς. (Wan-Jan, 2006) Η σημασία που αποδίδεται στην Ε.Κ.Ε διαφαίνεται και από το γεγονός ότι ολόενα και περισσότεροι οργανισμοί σε όλο τον κόσμο προβαίνουν στην σύνταξη κοινωνικών απολογισμών, ενώ παράλληλα συγκαταλέγεται στους στόχους της κοινωνικής πολιτικής και στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αειφόρο ανάπτυξη.

Σκοπός της παρούσας διατριβής, είναι η αποσαφήνιση του όρου και του περιεχομένου της Κ.Λ και η υπόδειξη της σημασίας που αυτή έχει ως εργαλείο σχεδιασμού και διαχείρισης, τόσο για τις ίδιες τις επιχειρήσεις όσο και για την κοινωνία και τα μέρη που την απαρτίζουν. Η κοινωνική ευθύνη των εταιρειών, όπως αυτή προκύπτει από το σχέδιο της Κ.Λ είναι προς το συμφέρον όλων. Παράλληλα, αναλύεται και η διαδικασία που θα πρέπει να υιοθετήσουν οι εταιρείες, οι οποίες επιθυμούν να εντάξουν την Κ.Λ στις πρακτικές τους.

Παρά το γεγονός ότι στην Ελλάδα η Ε.Κ.Ε κατέχει περίοπτη θέση στη στρατηγική ολόενα και περισσότερων επιχειρήσεων, το θέμα της Κ.Λ που σχετίζεται άμεσα με αυτήν, βρίσκεται σε εμβρυικό στάδιο, γεγονός το οποίο προκύπτει από την έλλειψη ελληνικής βιβλιογραφίας γύρω από το θέμα. Κατά την εκπόνηση της εργασίας, είχε αποφασιστεί να πραγματοποιηθεί έρευνα σχετικά με τους προσδιοριστικούς παράγοντες που επηρεάζουν την κοινωνική επίδοση των ελληνικών εταιρειών, η οποία όμως δεν τελεσφόρησε εξαιτίας της μη ύπαρξης των απαραίτητων δεδομένων. Τα δεδομένα για την κοινωνική επίδοση των εταιρειών που θα χρησιμοποιούνταν, προέρχονται από την βαθμολογία που συγκέντρωσαν οι επιχειρήσεις κατά την ταξινόμηση εταιρικής λογοδοσίας Accountability Rating Greece. Κατά την προσπάθεια αναζήτησης των δεδομένων, διαπιστώθηκε ότι ο συγκεκριμένος δείκτης έχει υπολογιστεί μόνο για το διάστημα 2007-2009 και αναζητήθηκε ο λόγος αυτού του γεγονότος. Έγινε προσπάθεια επικοινωνίας με το Ινστιτούτο Κοινωνικής Καινοτομίας που ήταν υπεύθυνο για την εφαρμογή του δείκτη στην Ελλάδα, η οποία δεν απέφερε καρπούς, ενώ και η ιστοσελίδα του εν λόγω οργανισμού είναι ανενεργή. Κατόπιν, πραγματοποιήθηκε επικοινωνία με το Ελληνικό Δίκτυο για την Ε.Κ.Ε για τη λήψη περισσότερων πληροφοριών, αλλά δεν ήταν ενήμεροι σχετικά με το γεγονός της κατάργησης του δείκτη και έτσι τελικά ζητήθηκε η συνδρομή του διεθνούς οργανισμού Accountability, ο οποίος ανέπτυξε αρχικά τον δείκτη σε συνεργασία με το CSRnetwork. Σύμφωνα με την κα. Miller Kate, υπάλληλο του οργανισμού, ο συγκεκριμένος δείκτης έχει καταργηθεί και το CSRnetwork, το οποίο

μετονομάστηκε σε “Two Tomorrows”, έχει εκδώσει έναν νέο δείκτη, διάδοχο του Accountability Rating, τον Tomorrow’s Value Rating (TVR), ο οποίος όμως προς το παρόν δεν εφαρμόζεται στην Ελλάδα.

Λόγω της έλλειψης ελληνικής βιβλιογραφίας σχετικής με το θέμα της Κ.Λ, η παρούσα διπλωματική άντλησε πληροφορίες κατά κύριο λόγο, από άρθρα ξένων επιστημονικών περιοδικών και εφημερίδων, καθώς και από έρευνες που ήταν δημοσιευμένες στο διαδίκτυο. Επιπλέον, χρήσιμες πληροφορίες συγκεντρώθηκαν και από τις ιστοσελίδες διεθνών, αλλά και ελληνικών οργανισμών που ασχολούνται με το θέμα της Κ.Λ και της Ε.Κ.Ε.

Η παρούσα εργασία απαρτίζεται από 7 κεφάλαια. Το πρώτο αποτελεί την παρούσα εισαγωγή και στο δεύτερο αποσαφηνίζεται ο όρος της Κ.Λ και απαριθμούνται οι εταιρικές ανάγκες που ικανοποιούνται με την υιοθέτηση της διαδικασίας της Κ.Λ. Επιπλέον, παρουσιάζονται τα βήματα που πρέπει να ακολουθήσουν οι εταιρείες που θέλουν να εντάξουν αυτήν στις πρακτικές τους, ενώ παράλληλα αναλύεται το περιεχόμενο των κοινωνικών απολογισμών και η χρησιμότητα αυτών. Στο τρίτο κεφάλαιο εξετάζεται η έννοια της εταιρικής κοινωνικής επίδοσης και των προσδιοριστικών παραγόντων αυτής. Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύεται η έννοια και η εξελικτική πορεία της Ε.Κ.Ε κατά τη διάρκεια των χρόνων και στο πέμπτο παρέχονται πληροφορίες σχετικά με τα πρότυπα βάσει των οποίων συντάσσονται οι κοινωνικοί απολογισμοί, καθώς και τους δείκτες που αναπτύχθηκαν για τη μέτρηση της Ε.Κ.Ε. Ακολούθως, στο έκτο κεφάλαιο αναλύεται η σχέση που συνδέει την Ε.Κ.Ε με την κουλτούρα κάθε χώρας, την φορολογία και η διαφοροποίηση των κοινωνικών απολογισμών μεταξύ των χωρών. Στο τελευταίο κεφάλαιο παρατίθενται τα συμπεράσματα της συγκεκριμένης διατριβής.

Κεφάλαιο 2 Κοινωνική Λογιστική

2.1. Εισαγωγή

Στο παρελθόν, η μεγιστοποίηση του πλούτου θεωρούνταν ο κύριος στόχος των εταιρειών. Ωστόσο, η βελτίωση των κοινωνικών συνθηκών, η άνοδος του βιοτικού επιπέδου, η κοινωνική πίεση και οι διαμαρτυρίες κατά διαφόρων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων που εκδηλώθηκαν κατά την δεκαετία του 1960, είχαν σαν αποτέλεσμα να απαιτηθεί από τις εταιρείες να λογοδοτήσουν για τις επιπτώσεις που επιφέρουν οι δραστηριότητές τους στην κοινωνία και στο περιβάλλον. Αποτέλεσμα αυτής της απαίτησης είναι η εμφάνιση της κοινωνικής λογιστικής, η οποία αναδείχτηκε σε μείζον θέμα κατά τη δεκαετία του 1970. (Chapman, 1986; Epstein, 2004,)

Στη δεκαετία του 1980, το ενδιαφέρον επικεντρώθηκε κυρίως σε θέματα σχετικά με το περιβάλλον, γεγονός που αποτυπώνεται στη διεύρυνση του όρου της κοινωνικής λογιστικής σε κοινωνική και περιβαλλοντική λογιστική (social and environmental accounting). Το ίδιο διάστημα, οι επιχειρήσεις επικεντρώθηκαν στην οικονομική ευημερία θέτοντας σε δεύτερη μοίρα το θέμα της κοινωνικής λογιστικής. Παρ' όλα αυτά το θέμα επανήλθε στο προσκήνιο από τη δεκαετία του 1990 μέχρι και σήμερα. Πληθώρα ακαδημαϊκών ασχολείται εκτενώς με το ζήτημα, καθώς επίσης και επιχειρήσεις πειραματίζονται στον τομέα αυτό με ποικίλους τρόπους. Οι περισσότερες από τις ακαδημαϊκές μελέτες σχετικά με την κοινωνική λογιστική και την υποβολή εκθέσεων έχουν διεξαχθεί, μέχρι στιγμής, σε ανεπτυγμένες χώρες, όπως η Δυτική Ευρώπη, οι ΗΠΑ και η Αυστραλία. Αντιθέτως, λίγες μελέτες είναι διαθέσιμες στις αναπτυσσόμενες χώρες. (Epstein,2004; Kaya & Yahla, 2007)

Οι Epstein (2004) και Mathews (1997,2000), δυο επιφανείς ακαδημαϊκοί, παρουσίασαν την εξέλιξη του θεσμού της κοινωνικής και περιβαλλοντικής λογιστικής κατατάσσοντας την σε διάφορες περιόδους. Σύμφωνα με τον Epstein (2004) υπάρχουν οι ακόλουθες πέντε περίοδοι: α) 1960-1969: Πρόδρομοι της κοινωνικής λογιστικής, β) 1970-1977:Γέννηση και αρχική ανάπτυξη της Κοινωνικής Λογιστικής, γ) 1978-1986: Αποδυνάμωση της Κ.Λ, δ) 1987-1998: Αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος για την Κ.Λ, ε) 1999- Παρόν: Ανάπτυξη εκ νέου της Κ.Λ. Ο Mathews (1997, 2000) με τη σειρά του, διέκρινε τέσσερις χρονικές περιόδους βάσει της βιβλιογραφίας που αναπτύχθηκε γύρω από το θέμα

της κοινωνικής λογιστικής: πρώτη περίοδος από το 1971-1980, δεύτερη περίοδος 1981-1990, τρίτη περίοδος 1991-1995 και τελευταία 1995-2000.

Κοινωνική λογιστική είναι η μέτρηση και αναφορά των επιπτώσεων μιας εταιρείας στην κοινωνία, δηλαδή τους εργαζόμενους, τους μετόχους της, την κοινότητα και το περιβάλλον. Μέσω αυτής, ελέγχεται ο βαθμός στον οποίο μια επιχείρηση ικανοποιεί τους κοινωνικούς και ηθικούς της στόχους. Η έννοια της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης ενισχύεται καθώς πολλοί άνθρωποι (τα ενδιαφερόμενα μέρη¹) άρχισαν να πιστεύουν ότι οι εταιρείες έχουν ευθύνες και προς την κοινωνία. Ο όρος της Ε.Κ.Ε περιλαμβάνει ποικίλα θέματα που αφορούν την αλληλεπίδραση των επιχειρήσεων με την κοινωνία, όπως η ηθική, η φιλανθρωπία, η ασφάλεια των προϊόντων, η παροχή ίσων ευκαιριών, τα ανθρώπινα δικαιώματα και η προστασία του περιβάλλοντος. Η Κ.Λ μέσω της πληροφόρησης που παρέχει και των εργαλείων που χρησιμοποιεί βοηθάει στο σχεδιασμό και στην αξιολόγηση των δραστηριοτήτων Ε.Κ.Ε. (Tilt, 2010; άρθρο Πάστρα)

Η Κ.Λ συνιστά στην πραγματικότητα ένα σύστημα αμφίδρομης επικοινωνίας μεταξύ της επιχειρηματικής κοινότητας και του κοινού. Κύριο μέλημά της είναι από τη μια η παροχή πληροφόρησης στις επιχειρήσεις σχετικά με τις απαιτήσεις του κοινωνικού συνόλου και από την άλλη η γνωστοποίηση στο κοινό των διαφόρων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και των θετικών ή αρνητικών επιπτώσεων που έχουν αυτές στο κοινωνικό σύνολο. (Καραγιώργος Θεοφάνης, 1994, σελ.2)

Ουσιαστικά, η κοινωνική λογιστική δεν είναι ένα μέσο, ούτε μια εναλλακτική λύση για την εκτίμηση των επιπτώσεων, αλλά μάλλον ένα μεθοδολογικό πλαίσιο για την περιγραφή και κατανόηση των αλληλεπιδράσεων μεταξύ ενός οργανισμού και των φορέων του. Οι κοινωνικοί απολογισμοί (social accounts) αποτυπώνουν την αλληλεπίδραση μεταξύ ενός οργανισμού και των φορέων αυτού, δίνοντας έμφαση στις κοινωνικές, περιβαλλοντικές και ηθικές επιπτώσεις των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. (από εγχειρίδιο social auditing)

Τα τελευταία χρόνια ολοένα και περισσότεροι οργανισμοί σε ολόκληρο τον κόσμο, περιλαμβάνουν στις ετήσιες εκθέσεις τους (κοινωνικούς απολογισμούς), τις διάφορες δραστηριότητές τους, οι οποίες επηρεάζουν την κοινωνία, καθώς και τις ενέργειες στις οποίες προβαίνουν με σκοπό να αποδείξουν ότι δεν ενδιαφέρονται μόνο για το οικονομικό κέρδος αλλά και για το κοινωνικό καλό.

¹ Οι Stakeholders (ενδιαφερόμενα μέρη) συνιστούν το περιβάλλον (άμεσο και έμμεσο), το οποίο αλληλεπιδρά με την επιχείρηση και επηρεάζεται από τις δραστηριότητές της. Το άμεσο περιβάλλον αποτελούν οι μέτοχοι, οι εργαζόμενοι, οι προμηθευτές και το έμμεσο το κράτος, οι τοπικές κοινωνίες, οι ομάδες πίεσης κ.α

2.2. Ορισμός, σκοπός και χρησιμότητα Κοινωνικής Λογιστικής

Κατά καιρούς, έχουν προταθεί διάφοροι ορισμοί για την έννοια της κοινωνικής λογιστικής, είναι όμως κοινά αποδεκτό, ότι πρόκειται για μια μέθοδο που χρησιμοποιείται για το σχεδιασμό, τη διαχείριση και τη μέτρηση των δραστηριοτήτων ενός οργανισμού από κοινωνική σκοπιά.

Πολλάκις, στη βιβλιογραφία έχουν χρησιμοποιηθεί εκτός του όρου κοινωνική λογιστική (social accounting) και άλλοι όροι, όπως λογιστική κοινωνικής ευθύνης (social responsibility accounting), κοινωνικός έλεγχος (social audit), εταιρική κοινωνική αναφορά (corporate social reporting), καθώς και κοινωνική και περιβαλλοντική λογιστική και αναφορά (social and environmental accounting and reporting). Η σύγχυση που δημιουργείται από την ποικιλία των όρων είναι εν μέρει πλασματική, αλλά και εν μέρει πραγματική. Η κεντρική ιδέα όλων των όρων είναι κοινή, αλλά η χρήση διαφορετικής ορολογίας επιτρέπει διαφορετική προσέγγιση της κεντρικής αυτής ιδέας. Στην παρούσα διπλωματική θα χρησιμοποιηθεί ο όρος κοινωνική λογιστική γιατί είναι ο παλαιότερος όρος και ο πιο απλός. (Gray et al,1997; Gray,2002).

Σύμφωνα με τους Mathews και Perera (1996:364 σε Mathews 2000:1) «κοινωνική λογιστική είναι η δημοσιοποίηση στοιχείων πέρα αυτών που συνηθίζονται στην χρηματοοικονομική λογιστική, όπως η παροχή πληροφοριών σχετικά με τους υπαλλήλους, τα προϊόντα, την κοινωφελή εργασία και την πρόληψη ή τη μείωση της ρύπανσης. Πολλοί οργανισμοί του δημόσιου τομέα μπορούν επίσης να αξιολογηθούν με τον τρόπο αυτό, αν και οι περισσότεροι συγγραφείς φέρονται να υποστηρίζουν ότι το θέμα της κοινωνικής λογιστικής απευθύνεται κυρίως σε οργανισμούς του ιδιωτικού τομέα».

Οι Gray, Owen και Adams (1996:3,11 σε Mathews 2000:2) υποστήριξαν ότι η κοινωνική λογιστική «είναι ένας συνδυασμός: α) λογιστικής για διαφορετικά πράγματα πέρα των οικονομικών γεγονότων, β) λογιστικής που δεν αποτυπώνεται μόνο σε χρηματοοικονομικούς όρους, γ) λογιστικής που απευθύνεται σε διαφορετικά άτομα ή ομάδες, όχι κατ' ανάγκην στους χρηματοδότες και δ) λογιστικής για διαφορετικούς σκοπούς, όχι απαραίτητα μόνο για να καταστεί δυνατή η λήψη αποφάσεων, η επιτυχία των οποίων θα κριθεί βάσει οικονομικών αποτελεσμάτων».

Ένας άλλος τυπικός ορισμός κατά τον Gray (2000), είναι αυτός βάσει του οποίου «η κοινωνική λογιστική είναι η προετοιμασία και η δημοσίευση ενός λογαριασμού σχετικά με τις επιχειρηματικές δραστηριότητες που σχετίζονται με την κοινωνία, το περιβάλλον, τους εργαζόμενους, την κοινότητα, τους πελάτες, τους ενδιαφερόμενους φορείς, την

αλληλεπίδραση μεταξύ αυτών και όπου είναι δυνατόν, η δημοσίευση των συνεπειών αυτών των αλληλεπιδράσεων και των δραστηριοτήτων».

Όσον αφορά την επιστημονική της κατάταξη, έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις παρά το γεγονός ότι η Κ.Λ δεν αποτελεί καθιερωμένο μέρος της εταιρικής ή/και λογιστικής πρακτικής. (Gray, 2002). Η μια άποψη, θεωρεί την Κ.Λ αυτοτελή κλάδο της Λογιστικής, όπως η Χρηματοοικονομική και Διοικητική, ο οποίος παρέχει πληροφόρηση τόσο σε εσωτερικούς όσο και σε εξωτερικούς χρήστες², δηλαδή σε όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη (stakeholders). Σύμφωνα με μια δεύτερη άποψη, η Κ.Λ γνωστοποιεί πληροφορίες μόνο σε αυτούς που βρίσκονται εκτός της επιχείρησης, ενώ αυτοί που βρίσκονται εντός αυτής, ενημερώνονται σχετικά με τις κοινωνικές επιπτώσεις των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων μέσω της Διοικητικής Λογιστικής. Μια τρίτη άποψη υποστηρίζει ότι η Κ.Λ συνιστά μέρος τόσο της Χρηματοοικονομικής όσο και της Διοικητικής Λογιστικής. Συνεπώς, οι εντός της επιχείρησης ευρισκόμενοι πληροφορούνται μέσω της Διοικητικής Λογιστικής, ενώ οι εκτός από τη Χρηματοοικονομική Λογιστική. (Καραγιώργος Θεοφάνης, 1994, σελ 25-28)

Ο Gray (2000) από την άλλη πλευρά, υποστηρίζει ότι η Κ.Λ προκύπτει από τη συμβατική λογιστική μετά την αφαίρεση των περιορισμών αυτής. Η συμβατική λογιστική και κυρίως η χρηματοοικονομική, λαμβάνει υπόψη της μόνο χρηματοοικονομικά γεγονότα, τα οποία επηρεάζουν μια επιχειρηματική οντότητα και αποτιμώνται σε χρηματοοικονομικούς όρους. Παράλληλα, παρέχει χρηματοοικονομικές κυρίως πληροφορίες σχετικά με τις επιχειρηματικές οντότητες σε όλους τους ενδιαφερόμενους προκειμένου να πάρουν κατάλληλες οικονομικές αποφάσεις. Κατ' αντιδιαστολή, η Κ.Λ παρέχει, μέσω των κοινωνικών απολογισμών, όχι μόνο οικονομικές πληροφορίες αλλά και ποσοτικές, μη χρηματοοικονομικές και περιγραφικές, μη ποσοτικοποιημένες πληροφορίες.

Η Κ.Λ είναι μια πολύ φιλόδοξη πρακτική. Συνιστά ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο σχεδιασμού και διαχείρισης για μια εταιρεία. Παρέχει πληροφορίες στη διοίκηση σχετικά με τον αντίκτυπο των ενεργειών της στους εργαζόμενους, τους μετόχους της, την κοινότητα και το περιβάλλον, οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν στη λήψη αποφάσεων και στον καθορισμό προτύπων και στόχων για την κοινωνική απόδοση της εταιρείας. Επιπλέον, παρέχει πληροφορίες σχετικά με την διαχρονική εξέλιξη της εταιρείας και των αλλαγών που έχουν συντελεστεί σε αυτήν. (Chapman, 1986)

² Εσωτερικοί χρήστες καλούνται όσοι βρίσκονται εντός των οικονομικών μονάδων και τις διοικούν, ενώ εξωτερικοί αυτοί που βρίσκονται εκτός αλλά επηρεάζονται από τις δραστηριότητες αυτών των μονάδων π.χ προμηθευτές, τράπεζες, ομολογιούχοι, πελάτες, κρατικές υπηρεσίες κ.α.

Μέσω της διαδικασίας της κοινωνικής λογιστικής ένας οργανισμός εξυπηρετεί κάποιες ανάγκες, οι οποίες μπορούν να διακριθούν σε εσωτερικές και εξωτερικές.

Εσωτερικές ανάγκες:

- **Συνέπεια:** αναλύεται και αξιολογείται ο βαθμός κατά τον οποίο οι δραστηριότητες του οργανισμού συνάδουν με την αποστολή και τις αξίες αυτού.
- **Διακυβέρνηση:** παρέχεται μια σαφής αναπαράσταση της δομής του οργανισμού, των σχέσεών του με τα ενδιαφερόμενα μέρη και της διάρθρωσής του.
- **Συγκέντρωση κεφαλαίων:** η κοινωνική λογιστική μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέσο για τη βελτίωση των πολιτικών για τη συγκέντρωση κεφαλαίων.

Εξωτερικές Ανάγκες:

- **Διαφάνεια:** παροχή πληροφοριών σχετικά με το πώς ένας οργανισμός χρησιμοποιεί τα κεφάλαιά του, ειδικά στην περίπτωση που χρηματοδοτείται από τη δημόσια διοίκηση.
- **Προώθηση και επικοινωνία:** ενημέρωση των ενδιαφερομένων σχετικά με όλες τις δραστηριότητες ενός οργανισμού.
- **Κοινωνική Αξιολόγηση:** η διαδικασία της κοινωνικής λογιστικής αποτελεί ένα μέσο για ένα είδος κοινωνικής αξιολόγησης του οργανισμού. (εγχειρίδιο social auditing από <http://ec.europa.eu>)

2.3. Η Κοινωνική Λογιστική στην πράξη

Η Κ.Λ είναι περισσότερο ανεπτυγμένη στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπου πρωτοβουλίες όπως το Δίκτυο Κοινωνικού Ελέγχου (Social Audit Network), παρέχουν εκπαίδευση και υποστήριξη σε ό,τι την αφορά. Αντιθέτως, στην Ελλάδα το πεδίο της Κ.Λ παραμένει ακόμα ανεξερεύνητο. Οι επιχειρήσεις που επιθυμούν να εντάξουν την κοινωνική λογιστική στις πρακτικές τους, θα πρέπει να ακολουθήσουν τα ακόλουθα τρία βήματα: τον σχεδιασμό (planning), τη λογοδοσία (accounting) και την υποβολή εκθέσεων απολογισμού και έλεγχο (reporting and auditing).

Πρωταρχικό μέλημα της επιχείρησης είναι ο καθορισμός μιας ομάδας που θα επιφορτιστεί με το αντικείμενο της κοινωνικής λογιστικής. Είναι πάρα πολύ σημαντικό τα άτομα που θα απαρτίζουν αυτήν την ομάδα να είναι γνώστες του θέματος.

2.3.1. Σχεδιασμός (planning)

Κατά το στάδιο του σχεδιασμού, η επιχείρηση δεσμεύεται στη διαδικασία της Κ.Λ, προσδιορίζει και αποσαφηνίζει τους στόχους, τις δραστηριότητες, τις αξίες και την αποστολή της. Ουσιαστικά το στάδιο αυτό είναι ένα είδος ανάλυσης του οργανισμού, συμπεριλαμβανομένων των καθηκόντων του, του τρόπου εκτέλεσης αυτών, καθώς και των εμπλεκομένων και των επωφελομένων μερών από τη λειτουργία του.

Η αποστολή μιας επιχείρησης είναι η έκφραση του οράματος των μάντζερ της επιχείρησης σε ό,τι αφορά τις δραστηριότητες της και το μέλλον της. Η δήλωση αποστολής (mission statement) περιγράφει συγκεκριμένα ποιους στόχους επιδιώκει να επιτύχει η επιχείρηση και τι πορεία έχει χαράξει για το μέλλον. Οι στόχοι περιγράφουν τα αποτελέσματα στα οποία αποσκοπεί μια επιχείρηση, ενώ οι δραστηριότητες αποτελούν τις δράσεις στις οποίες προβαίνει προκειμένου να πετύχει τους στόχους της. Τέλος, οι αξίες είναι οι αρχές με βάση τις οποίες η επιχείρηση αναπτύσσει τις δραστηριότητές της. Δεδομένου, ότι οι στόχοι μιας επιχείρησης δεν είναι στάσιμοι, είναι συνετό να ελέγχονται κατά τακτά χρονικά διαστήματα.

Έχοντας καθορίσει τους στόχους, τις δραστηριότητες, τις αξίες και την αποστολή της επιχείρησης, η ομάδα κοινωνικής λογιστικής προβαίνει στον καθορισμό των ενδιαφερόμενων μερών. Όλοι οι ενδιαφερόμενοι, τόσο αυτοί που βρίσκονται εντός της επιχείρησης καθώς και οι εκτός, θα πρέπει να συμμετάσχουν στην διαδικασία της κοινωνικής λογιστικής, εξαιτίας του γεγονότος ότι είναι άτομα που είτε μπορούν να επηρεάσουν, είτε να επηρεαστούν από τη λειτουργία της.

Είναι πιθανόν βέβαια η ομάδα κοινωνικής λογιστικής αρχικά να επικεντρωθεί μόνο σε κάποιες από τις αξίες, στόχους, ή και δραστηριότητες της επιχείρησης και να συγκεντρώσει πληροφορίες από λίγες μόνο ομάδες ενδιαφερομένων. Με την πάροδο του χρόνου θα είναι σε θέση να αναπτύξει στη συνέχεια ένα πιο ολοκληρωμένο σύστημα κοινωνικής λογιστικής.

2.3.2. Λογιστική (accounting)

Στο στάδιο της λογιστικής επισημαίνονται τα σημαντικότερα ζητήματα σχετικά με την κοινωνική ευθύνη της επιχείρησης, καθορίζεται η διαδικασία κοινωνικής λογιστικής, οι

δείκτες βάσει των οποίων θα μετρηθεί η κοινωνική απόδοση και οι μέθοδοι συλλογής των απαιτούμενων πληροφοριών.

Τα σχετικά με την κοινωνική ευθύνη θέματα προκύπτουν μέσα από τον διάλογο και σύμπραξη με τα ενδιαφερόμενα μέρη και στη συνέχεια κρίνονται βάσει των συνεπειών που ενδέχεται να έχουν τόσο στην επιχείρηση όσο και στα ίδια τα ενδιαφερόμενα μέρη.

Όσον αφορά τη θέσπιση δεικτών απόδοσης, είναι απαραίτητο αυτοί να είναι τεχνικά άρτιοι, σαφείς και να επιδέχονται αναθεώρηση. Το Global Reporting Initiative (GRI) και άλλες παρεμφερείς πρωτοβουλίες, παρέχουν μια σειρά ενδεικτικών δεικτών, οι οποίοι αφορούν ζητήματα οικονομικής, περιβαλλοντικής και λογιστικής απόδοσης.

Ο συνολικός σχεδιασμός ενός συστήματος κοινωνικής λογιστικής ποικίλλει ανάλογα με τις ανάγκες της εκάστοτε επιχείρησης. Κατά συνέπεια, ορισμένα κοινωνικά λογιστικά συστήματα είναι δομημένα γύρω από μια σειρά σαφώς καθορισμένων και τακτικών δραστηριοτήτων, οι οποίες αφορούν διακριτές ομάδες ενδιαφερομένων και αντικατοπτρίζουν τους στόχους της επιχείρησης. Κάποια άλλα συστήματα επικεντρώνονται στους στόχους, τις αξίες ή τις δραστηριότητες της επιχείρησης.

Παρά το γεγονός ότι δεν υπάρχει ένα καθιερωμένο σύστημα κοινωνικής λογιστικής, για να είναι πετυχημένο θα πρέπει να έχει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: (Pearce, 2002):

- Πολύ-προοπτικό (multi-perspective): θα πρέπει να περιλαμβάνει τις απόψεις των ατόμων και των ομάδων που εμπλέκονται ή επηρεάζονται από την επιχείρηση.
- Περιεκτικό (comprehensive): οφείλει να συμπεριλαμβάνει στον κοινωνικό απολογισμό όλες τις δραστηριότητες της επιχείρησης, τις επιπτώσεις αυτών, καθώς επίσης και την κοινωνική επίδοση.
- Τακτικό (regular): οι κοινωνικοί απολογισμοί θα πρέπει να δημοσιεύονται ανά τακτά χρονικά διαστήματα, έτσι ώστε η πρακτική της κοινωνικής λογιστικής να ενσωματωθεί στην κουλτούρα της επιχείρησης.
- Συγκριτικό (comparative): θα πρέπει να παρέχει το μέσο βάσει του οποίου θα επιτρέπεται στην επιχείρηση να συγκρίνει τόσο την απόδοσή της διαχρονικά, όσο και την απόδοσή της σε σχέση με αυτήν άλλων επιχειρήσεων του ίδιου κλάδου.
- Επαληθευμένο (verified): ο έλεγχος των κοινωνικών απολογισμών θα πρέπει να διενεργείται από αρμόδια άτομα που δεν ανήκουν στην επιχείρηση και δεν έχουν κάποιο έννομο συμφέρον από αυτήν.

- Εμφανές (disclosed): οι ελεγμένοι απολογισμοί θα πρέπει να γνωστοποιούνται και να είναι άμεσα διαθέσιμοι στους ενδιαφερόμενους φορείς, εντός και εκτός της επιχείρησης, διασφαλίζοντας την διαφάνεια. (www.proveandimprove.org/tools/socialaccounting.php)

Μετά τον καθορισμό της διαδικασίας κοινωνικής λογιστικής ακολουθεί η συγκέντρωση πληροφοριών από τα ενδιαφερόμενα μέρη. Η συλλογή αυτών, αποσκοπεί στην ενίσχυση της συμμετοχής των ατόμων που επηρεάζουν ή επηρεάζονται από τη λειτουργία της επιχείρησης και γίνεται με διάφορους τρόπους (ερωτηματολόγια, συνεντεύξεις, συγκεντρώσεις). Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η γνωστοποίηση τόσο της μεθόδου συλλογής, όσο και των ίδιων των πληροφοριών στα ενδιαφερόμενα μέρη.

Οι πληροφορίες ταξινομούνται σε δυο κατηγορίες, στις ποιοτικές και τις ποσοτικές πληροφορίες. Οι ποσοτικές πληροφορίες παρέχουν μετρήσιμα στοιχεία για την πρόοδο της επιχείρησης, ενώ οι ποιοτικές είναι μη μετρήσιμες και αποτυπώνουν την άποψη που έχουν τα ενδιαφερόμενα μέρη για την επιχείρηση.

Οι πληροφορίες που συγκεντρώνονται βοηθούν την επιχείρηση να προσδιορίσει την κοινωνική της επίδοση και να ελέγξει τον βαθμό εκπλήρωσης των στόχων της. Στην περίπτωση που δεν έχουν επιτευχθεί όλοι, προβαίνει σε αναθεώρηση των πρακτικών της προκειμένου να επιτύχει τους εναπομείναντες στόχους.

2.3.3. Έκθεση Απολογισμού και Έλεγχος (Reporting and Auditing)

Κατά το στάδιο αυτό, καταρτίζεται ο κοινωνικός απολογισμός βασιζόμενος στα αποτελέσματα που έχουν προκύψει από το προηγούμενο στάδιο, ελέγχεται και δημοσιοποιείται προς τα ενδιαφερόμενα μέρη. Η έκθεση αυτή μπορεί να παραχθεί και να εκτυπωθεί από την ίδια την επιχείρηση ή από κάποιον εξωτερικό φορέα, συντάσσεται κατά κύριο λόγο στο τέλος κάθε έτους και γνωστοποιεί στους ενδιαφερόμενους κοινωνικές πληροφορίες. Οι πληροφορίες αυτές είτε εμπεριέχεται στον οικονομικό απολογισμό είτε παρουσιάζονται σε ξεχωριστό έγγραφο.

Η σύνταξη κοινωνικού απολογισμού³, ενώ δεν είναι υποχρεωτική στις περισσότερες χώρες, έχει υιοθετηθεί από πολλές μεγάλες εταιρείες σε όλο τον κόσμο και ενώ παλαιότερα αποτελούσε μεμονωμένο φαινόμενο, τώρα τείνει να γίνει κανόνας. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με τη νέα οδηγία της 2011/0308 (COD), η οποία αναμένεται να εφαρμοστεί σύντομα σε όλες

³ Αντί του όρου «κοινωνικός απολογισμός» χρησιμοποιούνται εναλλακτικά και οι όροι «κοινωνική έκθεση», «έκθεση αειφορίας ή βιώσιμης ανάπτυξης», «έκθεση ΕΚΕ», «απολογισμός βιωσιμότητας».

τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υποχρεώνει τις μεγάλες ή/και εισηγμένες εταιρείες στο Χρηματιστήριο να δημοσιεύουν στοιχεία σχετικά με τις περιβαλλοντικές και κοινωνικές δράσεις τους. Περαιτέρω, έχουν αναπτυχθεί διάφορα παγκόσμια πρότυπα⁴ που παρέχουν κατευθυντήριες οδηγίες για την κατάρτισή τους.

Στη Γαλλία οι επιχειρήσεις είναι υποχρεωμένες εδώ και αρκετά χρόνια, από το 1978, να δημοσιεύουν στοιχεία για την περιβαλλοντική και κοινωνική τους δράση, τα οποία εμπεριέχονται στις λεγόμενες «bilan social» (κοινωνικές εκθέσεις). Από το 2003, τέθηκαν σε ισχύ και οι νέοι οικονομικοί κανονισμοί (France's Nouvelles Régulations Economiques – NRE), σύμφωνα με τους οποίους απαιτείται από όλες τις εταιρείες που είναι εισηγμένες στο χρηματιστήριο, να δημοσιεύουν κοινωνικές και περιβαλλοντικές πληροφορίες μαζί με τις ετήσιες οικονομικές τους εκθέσεις. Αντίστοιχα, μέσω περιβαλλοντικής νομοθεσίας, έγινε υποχρεωτική η γνωστοποίηση περιβαλλοντικών πληροφοριών, από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 και μετά, στην Ολλανδία, τη Σουηδία, τη Δανία και το Βέλγιο.

Δεν υπάρχει καθορισμένο πρότυπο Κοινωνικού Απολογισμού και κατ' επέκταση κάθε επιχείρηση επιλέγει εκείνη την μορφή που εξυπηρετεί καλύτερα τις ανάγκες της. Σε γενικές γραμμές όμως, είναι συνετό να περιλαμβάνονται τα ακόλουθα στοιχεία⁵:

1. Συνοπτική παρουσίαση της επιχείρησης (ιστορικό, μεγέθη, τοποθεσία, δομή, κ.λ.π).
2. Παρουσίαση των λόγων για τους οποίους η επιχείρηση υιοθέτησε διαδικασίες κοινωνικής λογιστικής, της ίδιας της διαδικασίας και των φορέων που υλοποίησαν τις σχετικές δράσεις.
3. Κατονομασία των στόχων, αξιών, της αποστολής και του συνόλου των δραστηριοτήτων της επιχείρησης.
4. Παρουσίαση των επωφελούμενων και εμπλεκόμενων στη λειτουργία της επιχείρησης μερών καθώς και των λόγων επιλογής αυτών.
5. Περιγραφή του πεδίου δράσης του κοινωνικού απολογισμού (μεθοδολογία, ενέργειες που έχουν πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα, μέθοδοι προσέγγισης των εμπλεκόμενων κ.α.)
6. Αναφορά ανά στόχο και δραστηριότητα στην οποία εμπεριέχονται ποιοτικές, ποσοτικές πληροφορίες, σχόλια και συμπεράσματα σχετικά με την επίτευξη ή μη των στόχων.

⁴ Βλέπε Κεφάλαιο 5

⁵ Ινστιτούτο Κοινωνικής Καινοτομίας Ε.Π.Ε, «Σύστημα Κοινωνικού Ελέγχου και Αξιολόγησης Κοινωνικών Επιχειρήσεων», σελ. 58-59

7. Αναφορά των θέσεων και απόψεων των διαφόρων ομάδων που προσεγγίστηκαν και ομαδοποίηση αυτών σε θεματικές ενότητες.
8. Παροχή πληροφοριών όσον αφορά τη συμμόρφωση της επιχείρησης προς διάφορα νομοθετημένα ή εθελοντικά πρότυπα.
9. Παράθεση των επιδόσεων της επιχείρησης σε διάφορους τομείς (π.χ στον περιβαλλοντικό τομέα και στο πεδίο της Κοινωνικής Ενσωμάτωσης).
10. Παρουσίαση των απαιτήσεων των ενδιαφερόμενων μερών σχετικά με τις δραστηριότητες και τις επιδόσεις της επιχείρησης.
11. Παράθεση των προβλημάτων και των δυσκολιών που ανέκυψαν κατά τη διαδικασία σύνταξης του κοινωνικού απολογισμού και υποβολή προτάσεων με σκοπό να αποφευχθούν παρόμοια προβλήματα την επόμενη χρονιά.
12. Περιγραφή των δράσεων δημοσιοποίησης και δημοσίευσης των στοιχείων που προέκυψαν από τον κοινωνικό έλεγχο.

Κατά τη διαδικασία της Κ.Λ είθισται να ανατίθεται σε μια ανεξάρτητη Ομάδα Κοινωνικού Ελέγχου (οριζόμενη κοινώς σε διεθνές επίπεδο ως “Social Audit Panel”) ο έλεγχος της συμμόρφωσης ή μη με τις αρχές της κοινωνικής λογιστικής κατά τη διαδικασία σύνταξης του κοινωνικού απολογισμού.

Η Ομάδα Κοινωνικού Ελέγχου δεν επικεντρώνεται στην επίτευξη των στόχων της επιχείρησης, αλλά μόνο στο κατά πόσο η κοινωνική λογιστική αναφέρεται στην επίτευξη αυτών με σαφήνεια. Εξυπακούεται, βεβαίως, ότι τα μέλη της ομάδας δεν θα πρέπει να ανήκουν στην επιχείρηση, ούτε να αποκομίζουν κάποιο όφελος από αυτήν και φυσικά θα πρέπει να είναι γνώστες του αντικειμένου της Κ.Λ.

Ο κοινωνικός έλεγχος (social audit) είναι ευεργετικός για την επιχείρηση καθώς ελέγχεται η ποιότητα και πληρότητα της διαδικασίας της Κ.Λ και η αντικειμενικότητα και αξιοπιστία των πληροφοριών και στοιχείων που καταχωρήθηκαν στους κοινωνικούς απολογισμούς. Παρά τη σημαντικότητά του, δεν είναι υποχρεωτική η διενέργεια ελέγχου και επαφίεται στην κρίση του κάθε οργανισμού η πραγματοποίησή του ή μη.

Οι ελεγμένοι κοινωνικοί απολογισμοί παρέχουν τη δυνατότητα στην επιχείρηση να γνωστοποιήσει στο κοινό τις αξίες, τους στόχους, την απόδοσή της σε διάφορους τομείς, καθώς επίσης και να αναθεωρήσει τους στόχους της και να θέσει νέους εφόσον κριθεί απαραίτητο. Ένας ευνοϊκός κοινωνικός απολογισμός, αφενός αποτελεί τεκμήριο καλής εταιρικής συμπεριφοράς και αφετέρου μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν απάντηση στις πιέσεις από τις διάφορες κοινωνικές ομάδες συμφερόντων ή από τους μετόχους. Οι πληροφορίες κοινωνικής λογιστικής που γνωστοποιούνται μέσω αυτού, μπορούν να χρησιμοποιηθούν για

τον εντοπισμό προβληματικών περιοχών, την εξεύρεση πιθανών λύσεων και να αναδείξουν τους τρόπους με τους οποίους μπορεί μια επιχείρηση να επηρεάσει θετικά την κοινωνία. (Chapman,1986; εγχειρίδιο social auditing από <http://ec.europa.eu>)

Κεφάλαιο 3 Κοινωνική Επίδοση και προσδιοριστικοί παράγοντες

Το κοινωνικό περιβάλλον εξακολουθεί να διαδραματίζει έναν σημαντικότατο ρόλο στην επιβίωση των επιχειρήσεων δεδομένων των αυξανόμενων και διαρκώς μεταβαλλόμενων προσδοκιών των ενδιαφερόμενων μερών. Ειδικότερα, οι τάσεις προς την ιδιωτικοποίηση και τη μείωση του ρυθμιστικού παρεμβατισμού που επικρατούν, έχουν ενισχύσει τον ρόλο του ιδιωτικού σε σχέση με το δημόσιο τομέα, δημιουργώντας νέες προσδοκίες και ευθύνες για τις επιχειρήσεις. Οι κυβερνήσεις σήμερα, θεωρούν ότι ο ρόλος τους περιορίζεται στην παροχή του κατάλληλου περιβάλλοντος στο οποίο οι επιχειρήσεις θα μπορούν να λειτουργούν πιο αποτελεσματικά. Υπό τις συνθήκες αυτές, οι επιχειρήσεις θα πρέπει να στρέψουν το ενδιαφέρον τους προς τη διατήρηση της νομιμότητας και της κοινωνικής στήριξης. Προκειμένου να διατηρηθεί αυτή η στήριξη, οι επιχειρήσεις είναι απαραίτητο να ικανοποιήσουν και μερικές φορές ακόμα και να υπερβούν τις προσδοκίες των ενδιαφερομένων μερών. Με άλλα λόγια, οι επιχειρήσεις θα πρέπει να δώσουν έμφαση στην κοινωνική επίδοσή τους. (Husted, 2000).

Το θέμα της εταιρικής κοινωνικής επίδοσης κέντρισε το ενδιαφέρον πολλών επιφανών ακαδημαϊκών (Carroll, 1979; Wood, 1991 σε Stanwick P, Stanwick S 1998, p.195) κατά τη διάρκεια των χρόνων. Κατά τον Wood (1991) η εταιρική κοινωνική επίδοση (corporate social responsibility) απαρτίζεται από τρία βασικά στοιχεία. Το πρώτο στοιχείο είναι το επίπεδο της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, το οποίο βασίζεται στη νομιμότητα εντός της κοινωνίας, την δημόσια ευθύνη εντός του οργανισμού, καθώς και τη διακριτική ευχέρεια του κάθε ατόμου εντός του οργανισμού. Το δεύτερο στοιχείο, είναι οι διαδικασίες της εταιρικής κοινωνικής ανταπόκρισης που περιλαμβάνουν εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, διαχείριση των εμπλεκόμενων φορέων και θέματα διαχείρισης. Το τρίτο στοιχείο αναφέρεται στα αποτελέσματα της συμπεριφοράς των επιχειρήσεων και περιλαμβάνει τις κοινωνικές επιπτώσεις, τα κοινωνικά προγράμματα και τις κοινωνικές πολιτικές. Συμπερασματικά, η εταιρική κοινωνική επίδοση αποτελεί έναν κρίσιμο παράγοντα που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη από όλες τις επιχειρήσεις, καθώς τα συστατικά της -κοινωνικά θέματα, περιβαλλοντικές πιέσεις, ανησυχίες των ενδιαφερομένων μερών-, είναι σίγουρο ότι θα επηρεάσουν την λήψη αποφάσεων εκ μέρους των εταιρειών και τη συμπεριφορά τους στο μέλλον.

Η εταιρική κοινωνική επίδοση, σύμφωνα με τον Husted (2000), αναφέρεται στην ικανότητα των επιχειρήσεων να ανταποκρίνονται στις προσδοκίες των ενδιαφερομένων μερών όσον αφορά τα κοινωνικά ζητήματα. Η ικανότητα αυτή βρίσκεται σε άμεση συσχέτιση με τις εκάστοτε στρατηγικές που ακολουθεί η κάθε επιχείρηση. Σύμφωνα μάλιστα με έρευνες (Chandler, 1962; Miles & Snow, 1978; Rumelt, 1974 σε Husted 2000, p.27), υποστηρίζεται ότι στρατηγικές που επικεντρώνονται σε κοινωνικά ζητήματα οδηγούν σε μεγαλύτερη κοινωνική επίδοση.

Για να εκτιμήσει μια επιχείρηση την κοινωνική της επίδοση, θα πρέπει να μετρηθεί αν οι δραστηριότητες στις οποίες προβαίνει λαμβάνουν υπόψη τους τις αρχές της κοινωνικής ευθύνης, αν υπάρχουν πολιτικές και προγράμματα για τη διαχείριση των κοινωνικών σχέσεων της, καθώς και να υπολογιστούν οι κοινωνικές επιπτώσεις (παρατηρήσιμα αποτελέσματα) των δράσεων, των προγραμμάτων και των πολιτικών αυτής.

Οι παράγοντες που επηρεάζουν την κοινωνική επίδοση μιας εταιρείας είναι πολλοί και πληθώρα μελετητών έχει ασχοληθεί με τον καθορισμό αυτών. Οι Stanwick P. και Stanwick S. (1998) αφού εξέτασαν έναν μεγάλο αριθμό εταιρειών (κατά προσέγγιση 100 κάθε χρόνο) για το διάστημα 1987-1992, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι το μέγεθος της εταιρείας, η χρηματοοικονομική και η περιβαλλοντική επίδοση της, επηρεάζουν θετικά την εταιρική κοινωνική επίδοση. Πιο συγκεκριμένα, με τη μελέτη αυτή ενισχύεται η άποψη ότι η κερδοφορία της επιχείρησης επιτρέπει ή/και ενθαρρύνει τους διαχειριστές να εφαρμόσουν προγράμματα που αυξάνουν το επίπεδο της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης. Επιπλέον, οι μεγαλύτερες εταιρείες δέχονται μεγαλύτερη πίεση από τα ενδιαφερόμενα μέρη να προβούν σε κοινωνικές δράσεις και διαθέτουν και τους πόρους για να προβούν σε αυτές τις ενέργειες.

Ο Melo T. (2012) εξέτασε και αυτός την επίδραση της χρηματοοικονομικής επίδοσης 295 αμερικάνικων επιχειρήσεων στην κοινωνική επίδοση και επιπλέον μελέτησε τη σχέση αυτής με την επιχειρησιακή κουλτούρα και τη διάρκεια της θητείας των διευθυντικών στελεχών. Τα ευρήματα της έρευνας δείχνουν ότι οι επιχειρήσεις που ενσωματώνουν μια ανθρωπιστική προσέγγιση στην κουλτούρα τους επιτυγχάνουν υψηλότερη κοινωνική επίδοση, καθώς οι εσωτερικές πολιτιστικές αξίες και πεποιθήσεις τους, τους οδηγούν να δημιουργήσουν καλές σχέσεις με τα ενδιαφερόμενα μέρη. Επιπροσθέτως, διαπιστώθηκε θετική συσχέτιση ανάμεσα στη διάρκεια παραμονής των διευθυντικών στελεχών στην επιχείρηση και στην κοινωνική επίδοση, γεγονός που καταδεικνύει ότι η διατήρηση κορυφαίων στελεχών συνιστά μια καλή στρατηγική για τη βελτίωση της εταιρικής κοινωνικής επίδοσης. Τέλος, όπως συνέβη και στη μελέτη των Stanwick, παρατηρήθηκε και σε αυτή τη μελέτη ότι η χρηματοοικονομική επίδοση επιδρά θετικά στην κοινωνική επίδοση.

Ολοκληρώνοντας, θα πρέπει να σημειωθεί ότι παρ' όλες τις μελέτες που έχουν διενεργηθεί, δεν έχουν καθοριστεί πλήρως οι προσδιοριστικοί παράγοντες της Εταιρικής Κοινωνικής Επίδοσης, συμπέρασμα που προκύπτει και από το γεγονός ότι μόνο το 15% των μελετών, σύμφωνα με τους Margolis και Walsh (2003), αντιμετωπίζουν την κοινωνικά υπεύθυνη συμπεριφορά ως εξαρτημένη μεταβλητή. (Cambell, 2007). Κατ' επέκταση, θα πρέπει να συνεχιστούν οι έρευνες για τον προσδιορισμό των παραγόντων που επηρεάζουν την κοινωνική επίδοση των επιχειρήσεων.

Κεφάλαιο 4 Ιστορική και εννοιολογική εξέλιξη της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης

Το κοινωνικό - πολιτικό πλαίσιο που διαμορφώθηκε από τη δεκαετία του '90 επέφερε ταχύτατες αλλαγές σε ολόκληρο τον πλανήτη. Ειδικότερα, οι εξελίξεις στις παγκόσμιες τηλεπικοινωνίες, οι καταστροφικές συνέπειες στο περιβάλλον, η αυξανόμενη πίεση των καταναλωτών για ποιοτικότερα και φιλικότερα προς το περιβάλλον προϊόντα, η ενδυνάμωση του ρόλου των μη κυβερνητικών οργανισμών στην παγκόσμια κοινωνία, η σταδιακή αποδυνάμωση του παραδοσιακού ρόλου του Κράτους, αλλά και η ανάπτυξη της θεωρίας των «stakeholders» για την επιχειρηματική ηθική και την εταιρική διακυβέρνηση, οδήγησαν στην εμφάνιση μιας νέας «επιχειρηματικής λογικής», της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης. (www.sev.org)

4.1. Ιστορική εξέλιξη της Ε.Κ.Ε.

Η ιδέα των επιχειρήσεων να εμπεριέχουν στο λειτουργικό τους σύστημα την κοινωνική ευθύνη δεν είναι νέα ούτε και τόσο ριζοσπαστική. Τα πρώτα δείγματα της Ε.Κ.Ε παρουσιάστηκαν στη Βικτοριανή εποχή (19^{ος} αι) όπου διάφορες οικογένειες όπως οι Cadbyrgys, Rowntrees, Hersleys και Lever Brothers διηύθυναν τις επιχειρήσεις τους σαν μεγάλες οικογένειες, παρέχοντας στο προσωπικό και τις οικογένειές τους αξιοπρεπή στέγαση, κοινοτικές εγκαταστάσεις και ιατρική περίθαλψη. Παράλληλα, οι ιδιοκτήτες αυτών των επιχειρήσεων είχαν συχνά ισχυρές θρησκευτικές πεποιθήσεις, γεγονός που τους οδήγησε να διευθύνουν τις εταιρείες τους με τίμιο και αξιοπρεπή τρόπο. Σύμφωνα με τον Carroll (2008), οι επιχειρηματίες προέβαιναν σε αυτές τις πράξεις όχι μόνο από αλτρουισμό για την ευημερία του προσωπικού τους, αλλά ταυτόχρονα αποσκοπούσαν στην αύξηση της παραγωγικότητας αυτού. Ο Heald (1957) από την άλλη πλευρά, υποστηρίζει ότι αυτή η συμπεριφορά ήταν αποτέλεσμα των πολιτικών πιέσεων και του συνδικαλισμού.

Παράλληλα, στις ΗΠΑ, ιδρύματα όπως αυτά των Rockefeller (1913) και Carnegie καθιέρωσαν ένα νέο επίπεδο στην εταιρική φιλανθρωπία καθώς χρηματοδότησαν ερευνητικά προγράμματα και εκπαιδευτικά ιδρύματα σε όλο τον κόσμο. Το ίδρυμα Rockefeller προέβη, κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Ύφεσης, στην ανέγερση ενός κέντρου στο Μανχάταν

δημιουργώντας χιλιάδες θέσεις εργασίας, σε μια περίοδο που η ανεργία μάστιζε τη χώρα. (Hancock, 2005)

Κατά τη διάρκεια της Βιομηχανικής Επανάστασης, η έννοια της ΕΚΕ εξαπλώθηκε και η περίοδος αυτή χαρακτηρίστηκε σαν «φιλανθρωπική εποχή», καθώς χαρακτηριστικό γνώρισμα εκείνων των χρόνων ήταν η πληθώρα των εκδηλώσεων φιλανθρωπίας, κυρίως με την μορφή δωρεών. Η περίοδος αυτή συνεχίστηκε μέχρι και την δεκαετία του 1950. Η δεκαετία αυτή αποτέλεσε την αρχή της «μοντέρνας περιόδου» της Ε.Κ.Ε.(Rahman, 2011). Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας, άρχισε να γίνεται αντιληπτή η ευθύνη που φέρουν οι επιχειρήσεις απέναντι στην κοινωνία και η υποχρέωση ενασχόλησής τους με ζητήματα αυτής.

Στον αντίποδα ο Lewitt (1958 σε Kristoffersen et al 2005,p.8) υπήρξε πολέμιος της Ε.Κ.Ε στα τέλη της δεκαετίας του 1950, ισχυριζόμενος ότι η υιοθέτηση πρακτικών αυτής ελλοχεύει κινδύνους για τις επιχειρήσεις, καθώς τους απομακρύνει από τον κύριο στόχο τους που είναι το κέρδος. Παρ' όλες όμως τις προειδοποιήσεις του Lewitt, η έννοια της Ε.Κ.Ε κατέστη πιο δημοφιλής και κατά τη δεκαετία του 1960 ενισχύθηκε η άποψη ότι η επιχείρηση υπάρχει για να εξυπηρετεί την κοινωνία και πρέπει να είναι υπεύθυνη για τις πράξεις της. Σε αυτή την εξέλιξη συντέλεσε η εμφάνιση, κυρίως, διαφόρων κοινωνικών κινήματων (περιβαλλοντικό κίνημα, καταναλωτικό κίνημα, κίνημα για πολιτικά δικαιώματα) εκείνη την εποχή. (Carroll, Shabana,2010). Το ίδιο διάστημα παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση των προσπαθειών για αποσαφήνιση τόσο του όρου όσο και του περιεχομένου της Ε.Κ.Ε. (Carroll, 1999).

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970, η έννοια της Ε.Κ.Ε έγινε ευρέως αποδεκτή από τον επιχειρηματικό κόσμο, με την αναγνώριση από μέρος τους, των συνολικών ευθυνών- όχι μόνο οικονομικών, αλλά και νομικών, περιβαλλοντικών και ηθικών- που έχουν προς την κοινωνία. Έννοιες όπως κοινωνική εταιρική ευθύνη (corporate social responsible), κοινωνική εταιρική ανταπόκριση (corporate social responsiveness) και εταιρική κοινωνική επίδοση (corporate social performance) βρίσκονται στο επίκεντρο των συζητήσεων. (Carroll,Shabana, 2010). Σε γενικές γραμμές, η δεκαετία του 1970 ήταν περισσότερο περίοδος επιστημονικής ανάλυσης της Ε.Κ.Ε, παρά επιχειρηματικών δράσεων στον τομέα αυτό.

Στη δεκαετία του 1980 τέθηκαν σε ισχύ τα πρώτα συστήματα διαχείρισης ποιότητας και εισήχθησαν οι πρώτοι κανονισμοί για την υγιεινή και ασφάλεια στους χώρους εργασίας. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, η Ε.Κ.Ε αναδείχθηκε ως εξέχον και σπουδαιότατο θέμα για τον επιχειρηματικό κόσμο και θεσμοθετήθηκε με την εφαρμογή προτύπων, όπως τα

ISO 14001 και SA8000, κατευθυντήριων γραμμών, όπως το GRI και κωδικών εταιρικής διακυβέρνησης, όπως των Cadbury και King.(Wisser, 2010)

Μια σειρά σκανδάλων που έπληξαν αρκετές πολυεθνικές επιχειρήσεις⁶, από το 1970 και μετά, είχε σαν επακόλουθο τη συνειδητοποίηση εκ μέρους των επιχειρήσεων ότι η Ε.Κ.Ε μπορεί να βοηθήσει στην αποκατάσταση της εμπιστοσύνης του κοινού προς τον εταιρικό κόσμο. Από τότε, το θέμα της μεθοδικής διαχείρισης της κοινωνικής ευθύνης από τις επιχειρήσεις έχει λάβει τεράστιες διαστάσεις σε ολόκληρο τον κόσμο και ιδιαίτερα στην Ευρώπη. (Μπρώνη, Βελέντζας, σελ 253)

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, το 1993, εκδόθηκε η Λευκή Βίβλος της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για την «Ανάπτυξη, Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση: οι προκλήσεις και η αντιμετώπισή τους για τη μετάβαση στον 21^ο αιώνα» και ακολούθησε η έκκληση από τον τότε πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Jacques Delors, προς τις ευρωπαϊκές εταιρείες να πάρουν μέρος στον αγώνα κατά του κοινωνικού αποκλεισμού.(Πράσινη Βίβλος) Απόρροια αυτής της έκκλησης ήταν η υπογραφή, από 20 εκπροσώπους μεγάλων εταιρειών, τον Μάιο του 1995, της «Ευρωπαϊκής Διακήρυξης των επιχειρήσεων κατά του Κοινωνικού Αποκλεισμού» και στη συνέχεια η δημιουργία του Ευρωπαϊκού Δικτύου Επιχειρήσεων για την Κοινωνική Συνοχή (European Business Network for Social Cohesion- μετονομάστηκε σε CSR Europe το 2000). Το Δίκτυο αυτό αριθμεί σαν μέλη σήμερα 70 πολυεθνικές εταιρείες και 36 εθνικούς αντιπροσώπους και στόχος αυτού είναι τόσο η προώθηση της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, της καινοτομίας που συνδέεται με αυτήν και της ανταλλαγής καλών πρακτικών σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, όσο και η δημιουργία αντίστοιχων Εθνικών Δικτύων. Στην Ελλάδα, το αντίστοιχο δίκτυο ιδρύθηκε τον Ιούνιο του 2000 και κύριο μέλημά του αποτελεί η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της ελληνικής επιχειρηματικής κοινότητας για θέματα σχετικά με την Ε.Κ.Ε.(www.csreurope.org; www.csrhellas.org)

Το 1999, στο Διεθνές Οικονομικό Forum στο Νταβός, ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ, Κόφι Ανάν, μετά τις αναταραχές, τις διαδηλώσεις και τις συγκρούσεις που ξέσπασαν την ίδια περίοδο στο Σιάτλ των ΗΠΑ, κατά τη διάρκεια του Συνεδρίου του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου κατά της παγκοσμιοποίησης, διατύπωσε την ακόλουθη άποψη: «αν η

⁶ Ενδεικτικά μπορούν να αναφερθούν οι υποθέσεις της Exxon (ναύαγιο Exxon Valdez και οικολογική καταστροφή στις ακτές της Αλάσκας), της Shell (υπόθεση Brent Spar και επεισοδίων στη Νιγηρία), της Nestle (παιδική φόρμουλα στην Αφρική και εργασία ανήλικων σε φυτείες καφέ), της Nike (καταναγκαστική εργασία και εργασία ανήλικων στην Ασία), των I.G Farben, VW και Daimler-Benz (αποκαλύψεις σχετικές με την εργασία αιχμαλώτων κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο), των Perrier και Coca-Cola (προβλήματα με δηλητηριάσεις από το προϊόν) και πιο πρόσφατα της υπόθεσης Enron- Andersen (επιβεβαίωση ψευδών στοιχείων).

παγκοσμιοποίηση δεν μας ωφελεί όλους, τότε δεν ωφελεί κανέναν». Μετά από δική του πρωτοβουλία, υπογράφηκε το 2000 στη Νέα Υόρκη το “Οικουμενικό Σύμφωνο” (Global Compact) του ΟΗΕ. Μέσω αυτού, ο ΟΗΕ προσπαθεί να προωθήσει την Ε.Κ.Ε και να κάνει τις επιχειρήσεις μέρος της λύσης των προβλημάτων που προκύπτουν από την παγκοσμιοποίηση. Οι επιχειρήσεις καλούνται να υιοθετήσουν εθελοντικά δέκα βασικές αρχές που αφορούν στους τομείς των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των συνθηκών εργασίας, του περιβάλλοντος και της αντιμετώπισης της διαφθοράς. Μοναδική υποχρέωση αυτών είναι η δημοσίευση περιοδικών αναφορών σχετικά με την ενσωμάτωση των αρχών του Συμφώνου στις ακολουθούμενες στρατηγικές, στις πολιτικές που υιοθετούν και γενικότερα στην καθημερινή τους λειτουργία. (www.unglobalcompact.org ;Βελέντζας-Μπρώνη)

Τον Μάρτιο του ίδιου χρόνου, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας έθεσε το θέμα της Ε.Κ.Ε στην κορυφή της πολιτικής ατζέντας. Απήυθυνε έκκληση στο αίσθημα κοινωνικής ευθύνης των επιχειρήσεων ως προς τις βέλτιστες πρακτικές για τη δια βίου μάθηση, την οργάνωση της εργασίας, τις ίσες ευκαιρίες, την κοινωνική ένταξη, έτσι ώστε να επιτευχθεί ο νέος στρατηγικός στόχος που έθεσε η Ευρωπαϊκή Ένωση «να γίνει η Ευρώπη η ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης ανά την υφήλιο, ικανή για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή».

Στη Σύνοδο κορυφής του Γκέτεμποργκ τον Ιούνιο του 2001, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εγκαινίασε τη στρατηγική της για Βιώσιμη Ανάπτυξη (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, COM (2001) 264) η οποία βασίζεται στην ιδέα ότι μακροπρόθεσμα η οικονομική ανάπτυξη, η κοινωνική ευαισθητοποίηση και η περιβαλλοντική προστασία θα συμβαδίσουν. Ένα μήνα αργότερα, εξέδωσε την Πράσινη Βίβλο, με σκοπό να αυξήσει την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση των διαφόρων διεθνών οργανισμών, των επιχειρήσεων, των κοινωνικών εταίρων, των ΜΚΟ αλλά και των υπολοίπων ενδιαφερομένων σε ό,τι αφορά την Ε.Κ.Ε και να δώσει το έναυσμα για τη διεξαγωγή δημόσιας διαβούλευσης σχετικά με νέους τρόπους προώθησης αυτής, τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνές επίπεδο. (Πράσινη Βίβλος, COM(2001)366).

Αποτέλεσμα αυτής της διαβούλευσης αποτέλεσε η ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, τον Ιούλιο του 2002, σχετικά με την *Ε.Κ.Ε: για τη συνεισφορά των επιχειρήσεων στη βιώσιμη ανάπτυξη* (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, COM(2002)347). Μέσω αυτής γίνεται έκκληση για ένα νέο κοινωνικό και περιβαλλοντικό ρόλο των επιχειρήσεων στην παγκόσμια οικονομία και προτείνεται η σύσταση ενός Ευρωπαϊκού Πολυμερούς Forum για την προώθηση της Ε.Κ.Ε (European Multistakeholder Forum). Το εν λόγω Forum ιδρύεται τον Οκτώβριο του 2002 και επιφορτίζεται με το έργο της προώθησης της καινοτομίας, της διαφάνειας και της

σύγκλισης των πρακτικών και εργαλείων της Ε.Κ.Ε. (http://europa.eu/rapid/press-release_IP-02-1487_el.htm?locale=FR,
http://circa.europa.eu/irc/empl/csr_eu_multi_stakeholder_forum/info/data/en/csr%20ems%20forum.htm)

Τον Μάρτιο του 2006, δημοσιεύεται η ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή με θέμα: «Πραγμάτωση της εταιρικής σχέσης για τη μεγέθυνση και την απασχόληση: Να γίνει η Ευρώπη πόλος αριστείας στον τομέα της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης». Στο έγγραφο αυτό, η Επιτροπή ενθαρρύνει τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής συμμαχίας μεταξύ αυτής και ευρωπαϊκών επιχειρήσεων, αντιλαμβανόμενη τον σημαντικότερο ρόλο που διαδραματίζουν στο θέμα της Ε.Κ.Ε. Παράλληλα, εισηγείται κάποιες ενέργειες για την προώθηση της Ε.Κ.Ε, οι κυριότερες εκ των οποίων είναι: α) ευαισθητοποίηση και ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών, β) υποστήριξη σε πολυμερείς πρωτοβουλίες, γ) συνεργασία με τα κράτη- μέλη, δ) ενημέρωση των καταναλωτών, ε) έρευνα, στ) εκπαίδευση, ζ) μικρομεσαίες επιχειρήσεις, η) διεθνής διάσταση της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης. (Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, COM(2006), 136).

Τον Οκτώβριο του 2011, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μετά από παρότρυνση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Κοινοβουλίου, δημοσίευσε μια νέα ανακοίνωση με τίτλο «Αναθεωρημένη στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2011-2014 για την εταιρική κοινωνική ευθύνη». Η στρατηγική αυτή καθορίζει τους στόχους που πρέπει να επιτευχθούν μεταξύ των ετών 2011 - 2014.

Η οικονομική κρίση και κοινωνικές συνέπειες της, έχουν σε μεγάλο βαθμό κλονίσει την εμπιστοσύνη των καταναλωτών προς τις επιχειρήσεις, με αποτέλεσμα να επικεντρωθεί η προσοχή του κοινού στην κοινωνική και ηθική απόδοση των επιχειρήσεων. Με την αναθεωρημένη στρατηγική, η Επιτροπή αποβλέπει στη δημιουργία κατάλληλων συνθηκών για βιώσιμη ανάπτυξη, υπεύθυνη συμπεριφορά των επιχειρήσεων και δημιουργία θέσεων απασχόλησης σε μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη βάση. (European Commission, COM (2011) 681)

4.2. Εξέλιξη του ορισμού της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης

Παρά το γεγονός ότι η έννοια της Ε.Κ.Ε απασχολεί τις οικονομικές οργανώσεις περίπου από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 στην Ευρώπη και πολύ νωρίτερα στις ΗΠΑ, δεν υπάρχει ένας διεθνώς αποδεκτός ορισμός για την περιγραφή της και αυτό οφείλεται στον πολυσύνθετο χαρακτήρα της έννοιας. (Βαξεβανίδου, 2011). Στο πέρασμα των χρόνων έχουν γίνει πολυάριθμες προσπάθειες για έναν σαφή και αμερόληπτο ορισμό της. Στην πραγματικότητα πρόκειται για μια έννοια που εξελίσσεται διαρκώς.

Το 1953, δημοσιεύτηκε το βιβλίο του Bowen “Social Responsibilities of the Businessman” στο οποίο γίνεται για πρώτη φορά επίσημη αναφορά του όρου της Ε.Κ.Ε και παρατίθεται ο εξής ορισμός: «η κοινωνική ευθύνη αναφέρεται στις υποχρεώσεις των επιχειρηματιών να ακολουθούν εκείνες τις πολιτικές, να λαμβάνουν εκείνες τις αποφάσεις ή να ακολουθούν εκείνες τις κατευθυντήριες γραμμές δράσης, οι οποίες είναι επιθυμητές με βάση τους στόχους και τις αξίες της κοινωνίας μας».(Rahman 2011, p. 167). Ο Carroll (1999) χαρακτήρισε τον Bowen ως πατέρα της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης. Μερικά χρόνια αργότερα, το 1957, ο Heald υποστηρίζει ότι η Ε.Κ.Ε είναι η αναγνώριση εκ μέρους των επιχειρήσεων της υποχρέωσης που έχουν προς την κοινωνία και η οποία συνίσταται όχι μόνο στην επίτευξη της μέγιστης οικονομικής απόδοσης, αλλά και στην υιοθέτηση κοινωνικών πολιτικών.

Κατά τη δεκαετία του 1960, ολοένα και περισσότεροι συγγραφείς ασχολούνται με το θέμα της Ε.Κ.Ε. Ο Keith Davis (σε Rahman 2011, p.167), ένας από τους πιο εξέχοντες συγγραφείς της περιόδου, το 1960, ισχυρίζεται ότι η κοινωνική ευθύνη των επιχειρήσεων αναφέρεται «σε αποφάσεις και ενέργειες που λαμβάνονται, τουλάχιστον εν μέρει, πέρα από το άμεσο οικονομικό ή τεχνολογικό ενδιαφέρον». Την ίδια περίοδο, σύμφωνα με τον William Frederick (1960) «η κοινωνική ευθύνη υποδηλώνει ότι οι επιχειρηματίες πρέπει να επιβλέπουν τη λειτουργία ενός οικονομικού συστήματος που εκπληρώνει τις προσδοκίες του κοινού. Αυτό με τη σειρά του, σημαίνει ότι τα μέσα παραγωγής της οικονομίας θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν με τέτοιον τρόπο, ώστε η παραγωγή και διανομή να ενισχύουν την συνολική κοινωνικό-οικονομική ευημερία». Λίγο αργότερα, ο Walton (1967 σε Carroll 1999, p. 272) ασχολείται με πολλές πτυχές της Ε.Κ.Ε στη σύγχρονη κοινωνία και διατείνεται ότι «εν περιλήψει, η έννοια της κοινωνικής ευθύνης αναγνωρίζει τη στενότητα των σχέσεων μεταξύ της επιχείρησης και της κοινωνίας και συνειδητοποιεί ότι τέτοιες σχέσεις θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους τα κορυφαία στελέχη, καθώς η επιχείρηση και οι σχετικές ομάδες επιδιώκουν τους στόχους τους».

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970, πλήθος λόγιων διατύπωσε διάφορους ορισμούς της Ε.Κ.Ε όπως οι Johnson, Eilbert και Packet, Davis, Carroll κ.α. Ο πιο γνωστός από αυτούς ήταν ο νομπελίστας οικονομολόγος Milton Friedman. Σύμφωνα με τον Friedman (1970), όπως υποστηρίζει σε άρθρο του στους New York Times, «υπάρχει μια και μοναδική κοινωνική ευθύνη της επιχείρησης - να χρησιμοποιεί τους πόρους της και να εμπλέκεται σε δραστηριότητες που αποσκοπούν στην αύξηση των κερδών της, καθόσον χρόνο παραμένει μέσα στους κανόνες του παιχνιδιού, δηλαδή δεσμεύεται σε ανοιχτό και ελεύθερο ανταγωνισμό χωρίς απάτη και δόλο». Επιπλέον, επισημαίνει ότι το να ζητείται από υψηλόβαθμα στελέχη να ακολουθούν κοινωνικούς στόχους, μπορεί τελικά να είναι από μόνο του ανήθικο, γιατί τα χρήματα που καλούνται να ξοδέψουν για να τους επιτύχουν δεν είναι στην πραγματικότητα δικά τους. Μόνο οι άνθρωποι έχουν ηθικές ευθύνες και όχι οι επιχειρήσεις.

Ο Harold Johnson στο βιβλίο του “Business in Contemporary Society: Framework and Issues” (1971 σε Rahman 2011, p.168) παρουσιάζει περισσότερους του ενός ορισμούς της Ε.Κ.Ε, τους οποίους κρίνει και αναλύει. Επιπροσθέτως, διατυπώνει τέσσερις διαφορετικές απόψεις σχετικά με την αυτήν, οι οποίες είναι οι εξής:

1. «Μια κοινωνικά υπεύθυνη εταιρεία είναι αυτή της οποίας το προσωπικό εξυπηρετεί πολλά διαφορετικά συμφέροντα. Αντί να επιδιώκει μόνο τη μεγιστοποίηση των κερδών της για τους μετόχους της, η υπεύθυνη επιχείρηση λαμβάνει επίσης υπόψη της και τους εργαζόμενους, τους προμηθευτές, τους εμπόρους, τις τοπικές κοινότητες και το έθνος».
2. «Η κοινωνική ευθύνη δηλώνει ότι οι επιχειρήσεις πραγματοποιούν κοινωνικά προγράμματα για να προσθέσουν κέρδη στον οργανισμό τους».
3. «Κοινωνικά υπεύθυνος επιχειρηματίας είναι αυτός που δεν ενδιαφέρεται μόνο για τη δική του ευημερία, αλλά και για την ευημερία των συνεργατών του καθώς και των συμπολιτών του».
4. «Οι στόχοι της επιχείρησης, καθώς και εκείνοι των καταναλωτών, κατατάσσονται ανάλογα με τη σπουδαιότητά τους και αξιολογούνται. Αυτά τα επίπεδα των στόχων επηρεάζονται από διάφορους παράγοντες, με σπουδαιότερους την προηγούμενη εμπειρία της επιχείρησης σε αυτούς τους στόχους και την παρελθοντική απόδοση παρόμοιων επιχειρήσεων. Τα άτομα και οι οργανισμοί γενικά, θέλουν να τα καταφέρουν εξίσου καλά, όσο και άλλοι σε παρόμοιες καταστάσεις».

Οι Eilbert και Parket (1973 σε Rahman 2011, p.169) για να καταστήσουν πιο κατανοητή την έννοια της κοινωνικής ευθύνης την παρομοιάζουν με «καλή γειτνίαση». Η καλή γειτνίαση συνίσταται είτε στο να μην κάνει κάποιος πράγματα που θα καταστρέψουν τη γειτονιά, είτε στο να βοηθήσει κάποιος στην επίλυση των προβλημάτων της. Για εκείνους που δεν θεωρούν το παράδειγμα με τη γειτνίαση πετυχημένο, η κοινωνική ευθύνη υποδηλώνει τη δέσμευση μιας επιχείρησης στο να αναλάβει ενεργό ρόλο στην επίλυση των διαφόρων κοινωνικών προβλημάτων, όπως οι φυλετικές διακρίσεις, η ρύπανση ή η υποβάθμιση των πόλεων.

Το 1973, ο Keith Davis (σε Carroll 1999, p.277), σε ένα από τα σπουδαιότερα άρθρα του, ασχολείται εκ νέου με το θέμα της Ε.Κ.Ε διερευνώντας τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα που συνεπάγεται η ανάληψη κοινωνικών ευθυνών. Στην εισαγωγή του άρθρου, παραθέτει τις εκ διαμέτρου αντίθετες απόψεις δυο πολύ γνωστών οικονομολόγων, του Milton Friedman και του Paul Samuelson. Στο ίδιο άρθρο υποστηρίζει ότι «είναι υποχρέωση της επιχείρησης να αξιολογεί, κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, τις επιπτώσεις των αποφάσεών της στο εξωτερικό κοινωνικό σύστημα, κατά τέτοιο τρόπο που να εκπληρώνει τα κοινωνικά οφέλη, παράλληλα με τα οικονομικά κέρδη που επιδιώκει η επιχείρηση». Η κοινωνική ευθύνη σύμφωνα με τον Davis, αρχίζει εκεί που τελειώνει ο νόμος. «Μια εταιρεία δεν είναι κοινωνικά υπεύθυνη εάν απλώς συμμορφώνεται με τις ελάχιστες απαιτήσεις του νόμου, γιατί αυτό είναι κάτι που οποιοσδήποτε καλός πολίτης θα έκανε».

Το 1979, ο Carroll, διατύπωσε έναν από τους πιο γνωστούς ορισμούς για την Ε.Κ.Ε. «Η κοινωνική ευθύνη της επιχείρησης περιλαμβάνει τις οικονομικές, νομικές, ηθικές και προαιρετικές προσδοκίες που έχει η κοινωνία από τους οργανισμούς, σε δεδομένη χρονική στιγμή». Μερικά χρόνια αργότερα, το 1983 (σε Carroll 1999, p.286), ο ίδιος, ανέπτυξε διεξοδικότερα τον προηγούμενο ορισμό και σύμφωνα με αυτόν: «η Ε.Κ.Ε είναι η συμπεριφορά εκείνη της επιχείρησης που την οδηγεί στο να είναι οικονομικά επικερδής, να συμμορφώνεται με τους νόμους, να είναι ηθική και να προωθεί την κοινωνική ευημερία». Όπως προκύπτει και από τον προηγούμενο ορισμό, σύμφωνα με τον Carroll, η Ε.Κ.Ε μια εταιρείας αποτελείται από τέσσερις κατηγορίες κοινωνικών υποχρεώσεων: την οικονομική, τη νομική, την ηθική και τη φιλανθρωπική.

Σε αντιδιαστολή με τα προηγούμενα χρόνια όπου το ενδιαφέρον εστιάζονταν στην αποσαφήνιση του όρου της Ε.Κ.Ε, στην δεκαετία του 1980 δόθηκε έμφαση στην εμπειρική ανάλυση του όρου. (Carroll,1999)

Ο Freeman (1984 σε Rahman 2011, p.170) δημοσίευσε την περίφημη θεωρία του, των ενδιαφερομένων μερών (stakeholder theory), σύμφωνα με την οποία οι επιχειρήσεις κατά την

επιδίωξη των στόχων τους, θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους τα συμφέροντα των ενδιαφερόμενων μερών.

Ο Epstein (1987 σε Carroll 1999, p.288) στην προσπάθεια του να συσχετίσει την κοινωνική ευθύνη, την κοινωνική ανταπόκριση και την επιχειρηματική ηθική, υποστήριξε ότι «η E.K.E σχετίζεται κυρίως με την επίτευξη αποτελεσμάτων από οργανωτικές αποφάσεις που αφορούν συγκεκριμένα θέματα ή προβλήματα, τα οποία έχουν θετικές και όχι αρνητικές επιπτώσεις στα ενδιαφερόμενα μέρη. Η κανονιστική ορθότητα των προϊόντων της εταιρικής δράσης ήταν πάντα ο κύριος στόχος της E.K.E».

Ο Elkington (1997) εισήγαγε την περίφημη έννοια “Triple Bottom Line”, σύμφωνα με την οποία μια κοινωνικά υπεύθυνη εταιρεία θα πρέπει να μεριμνά για την οικονομική ευημερία, την κοινωνική συνοχή και την προστασία του περιβάλλοντος. (www.euro2day.gr). Έναν χρόνο αργότερα, ο Hopkins (1998) ισχυρίζεται ότι στο πλαίσιο της E.K.E θα πρέπει η επιχείρηση να συμπεριφέρεται στα ενδιαφερόμενα μέρη με ηθικό και υπεύθυνο τρόπο. Το 2003, εμπλουτίζοντας τον ορισμό του, δηλώνει ότι ο απώτερος σκοπός της κοινωνικής ευθύνης συνίσταται στη δημιουργία καλύτερων συνθηκών διαβίωσης όχι μόνο για τους μετόχους αλλά και για όσους επηρεάζονται από τη λειτουργία της επιχείρησης, διατηρώντας ωστόσο την κερδοφορία αυτής. Την ίδια περίοδο ο Woodward -Clyde (1998 σε Rahman 2011, p.171) χαρακτηρίζει την E.K.E ως ένα συμβόλαιο μεταξύ της κοινωνίας και των επιχειρήσεων, βάσει του οποίου η κοινωνία παρέχει άδεια λειτουργίας στις επιχειρήσεις και σαν αντάλλαγμα προσδοκά από αυτές να συμπεριφερθούν κατά τρόπο αποδεκτό.

Αρκετοί από τους παραπάνω ορισμούς έχουν συμπεριληφθεί στο άρθρο του Alexander Dahlsrud “How Corporate Social Responsibility is Defined: an Analysis of 37 Definitions”, στο οποίο αναλύεται το περιεχόμενο των διαφόρων ορισμών που έχουν διατυπωθεί κατά το χρονικό διάστημα 1980-2003 για την εταιρική κοινωνική ευθύνη. Ο Dahlsrud (2008), κατέταξε τους ορισμούς σε πέντε κατηγορίες (διαστάσεις) ανάλογα με το περιεχόμενό τους: τη διάσταση των ενδιαφερόμενων μερών, την κοινωνική, την οικονομική, την εθελοντική και την περιβαλλοντική. Κάτωθι, παρατίθενται οι τέσσερις πιο διαδεδομένοι ορισμοί της E.K.E, όπως προέκυψαν από την ανάλυση του Dahlsrud, με κριτήριο την συχνότητα επισκεψιμότητας αυτών στο Google.

Σύμφωνα με την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Commission of the European Communities, 2001) «E.K.E είναι η έννοια σύμφωνα με την οποία οι εταιρείες ενσωματώνουν, σε εθελοντική βάση, κοινωνικές και περιβαλλοντικές ανησυχίες στις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες και στις επαφές τους με άλλα ενδιαφερόμενα μέρη».

Το Παγκόσμιο Συμβούλιο των Επιχειρήσεων για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (World Business Council for the Sustainable Development) υιοθετεί δυο ορισμούς. Σύμφωνα με τον πρώτο (1999), «η Ε.Κ.Ε αποτελεί τη δέσμευση των επιχειρήσεων να συνεισφέρουν στη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, συνεργαζόμενες με τους εργαζομένους, τις οικογένειές τους, την τοπική κοινότητα και γενικότερα με την κοινωνία, ώστε να βελτιωθεί η ποιότητα ζωής τους». Στον έτερο ορισμό, δίνεται έμφαση στη συμπεριφορά της επιχείρησης και ειδικότερα αναφέρεται ότι «η Ε.Κ.Ε είναι η διαρκής δέσμευση των επιχειρήσεων να συμπεριφέρονται ηθικά και να συνεισφέρουν στην οικονομική ανάπτυξη ενώ βελτιώνουν την ποιότητα ζωής του εργατικού δυναμικού και των οικογενειών τους, καθώς και της τοπικής κοινότητας και της κοινωνίας γενικότερα».

Η Επιχείρηση για την Κοινωνική Ευθύνη (Business for Social Responsibility), το 2000, διατείνεται ότι «η Ε.Κ.Ε είναι η λήψη αποφάσεων εκ μέρους των επιχειρήσεων οι οποίες σχετίζονται με ηθικές αξίες, συμμόρφωση με νομικές αξιώσεις και σεβασμό για τους ανθρώπους, τις κοινότητες και το περιβάλλον».

Από την παραπάνω ανάλυση προκύπτει ότι υπάρχει πληθώρα ορισμών της Ε.Κ.Ε, οι οποίοι ωστόσο είναι σε μεγάλο βαθμό σύμφωνοι και αναφέρονται σε κάποιες ή και όλες τις διαστάσεις που ανέπτυξε ο Dahlsrud. Η ποικιλία των ορισμών, ως ένα σημείο, συνδέεται με τη διαφορετική φιλοσοφία, τον διαφορετικό ρυθμό ανάπτυξης μιας χώρας και τις διαφορετικές προτεραιότητες που υπάρχουν στις διάφορες περιφέρειες. Η δυσκολία για τις επιχειρήσεις έγκειται όχι στον ορισμό της Ε.Κ.Ε, αλλά στο πώς αυτή είναι κοινωνικά δομημένη σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο και πώς θα πρέπει να ληφθεί αυτό υπόψη κατά την ανάπτυξη επιχειρηματικών στρατηγικών.

Παρ' όλους τους διαφορετικούς ορισμούς υπάρχουν τρία σημεία για τα οποία υπάρχει συναίνεση: ο εθελοντικός χαρακτήρας της, η στενή σχέση της με τη βιώσιμη ανάπτυξη και ότι συνιστά μια στρατηγική επιλογή και όχι μια δευτερεύουσα περιστασιακή λύση (Οδηγός Ε.Κ.Ε για Μ.Μ.Ε, Ελληνικό Δίκτυο για την Ε.Κ.Ε, 2008).

Κεφάλαιο 5 Πρότυπα και Δείκτες Ε.Κ.Ε

«Σε μια παγκοσμιοποιημένη αγορά, με ενήμερους καταναλωτές και ευαισθητοποιημένη κοινωνία, οι επιχειρήσεις βρίσκονται προ των ευθυνών τους έναντι του κοινωνικού συνόλου» (Porter, Kramer, 2006) και τους ασκείται ολοένα και μεγαλύτερη πίεση προκειμένου να επιδείξουν κοινωνική και ηθική υπευθυνότητα. Απόρροια αυτής της πίεσης είναι η υποβολή εκθέσεων (απολογισμών) σχετικά με τις κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις των δραστηριοτήτων τους. Προκειμένου να υπάρξει μια γενική κατεύθυνση στον τρόπο σύνταξης αυτών, έτσι ώστε να είναι εφικτή η σύγκριση μεταξύ τους και να μην επιδέχονται αμφισβήτηση, έχουν αναπτυχθεί διάφορα παγκόσμια πρότυπα κοινωνικής υπευθυνότητας, όπως το Global Reporting Initiative, το UN Global Compact, το AA1000 και το SA8000. (Chen, Bouvain, 2009). Παράλληλα, αναπτύχθηκαν και διάφοροι δείκτες, έτσι ώστε να καταστεί δυνατή η ποσοτική μέτρηση της Ε.Κ.Ε, κυριότεροι εκ των οποίων είναι οι FTSE4GOOD και Dow Jones.

5.1. Social Accountability 8000 (SA 8000)

Το SA 8000 είναι ένα διεθνές αναγνωρισμένο πρότυπο για την κοινωνική λογοδοσία (υπευθυνότητα), δημιουργός του οποίου είναι το Council on Economic Priority Accreditation Agency (CEPAA⁷). Παρουσιάστηκε πρώτη φορά το 1997, αναθεωρήθηκε το 2001 και εκδόθηκε εκ νέου το 2008. Στόχος του είναι να διασφαλίσει την ορθή και ηθικά αποδεκτή παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών. Η εφαρμογή του είναι προαιρετική και μπορεί να εφαρμοστεί σε οργανισμούς ή/ και επιχειρήσεις κάθε μεγέθους και όλων των κλάδων. Το πρότυπο μπορεί να αντικαταστήσει ή να ενισχύσει ειδικούς κώδικες κοινωνικής ευθύνης των επιχειρήσεων. Περιέχει απαιτήσεις κοινωνικής υπευθυνότητας οι οποίες πρέπει να εφαρμοστούν στις επιχειρηματικές πρακτικές σε όλους τους βιομηχανικούς τομείς και αφορούν στα ακόλουθα πεδία: παιδική εργασία, καταναγκαστική εργασία, υγιεινή και ασφάλεια, δικαίωμα συλλογικών διαπραγματεύσεων, ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι, διακρίσεις, πρακτικές πειθαρχίας, ώρες εργασίας και αποζημιώσεις.

⁷ Το CEPAA μετονομάστηκε το 2000 σε Social Accountability International (SAI). Πρόκειται για έναν μη κυβερνητικό οργανισμό, αποστολή του οποίου είναι η προώθηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε όλο τον κόσμο, κυρίως, μέσω του διεθνούς προτύπου SA8000.

Το περιεχόμενό του βασίζεται σε συμβάσεις και υποδείξεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Εργασίας (ILO⁸), της Διεθνούς Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού του ΟΗΕ. Το πρότυπο SA 8000 ουσιαστικά αποτελεί ένα εργαλείο για την εφαρμογή των διεθνών προτύπων εργασίας και χρησιμοποιείται σε πάνω από 3.000 εργοστάσια, σε 65 χώρες και σε 66 κλάδους της βιομηχανίας. (www.sa-intl.org)

Πρόκειται για ένα από τα πλέον αναγνωρίσιμα πρότυπα διεθνώς, το οποίο περιέχει τις απαιτήσεις για το Σύστημα Διαχείρισης της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης, παρέχοντας παράλληλα κίνητρα για τη διαρκή βελτίωση των εργασιακών συνθηκών στην επιχείρηση, η οποία θα το εφαρμόσει.

Η πιστοποίηση κατά SA 8000, ενισχύει τη δέσμευση της επιχείρησης σε θέματα εταιρικής κοινωνικής ευθύνης και επιπλέον παρέχει στα ενδιαφερόμενα μέρη απτή απόδειξη της υπευθυνότητας και ορθής πρακτικής της επιχείρησης σε θέματα κοινωνικής ευαισθησίας. Για να πιστοποιηθεί μια επιχείρηση κατά SA8000 θα πρέπει να ελεγχθεί από ανεξάρτητο φορέα πιστοποίησης⁹, ο οποίος θα επισκεφτεί τις εγκαταστάσεις της και θα διαπιστώσει αν αυτή έχει υιοθετήσει πολιτικές και διαδικασίες που προστατεύουν τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα των εργαζομένων. Η πιστοποίηση διαρκεί τρία χρόνια ενώ παράλληλα πραγματοποιούνται έλεγχοι κάθε έξι μήνες. Αν διαπιστωθούν προβλήματα κατά τη διάρκεια του ελέγχου ή γίνει κάποια καταγγελία, ο έλεγχος πραγματοποιείται νωρίτερα.

Από την υιοθέτηση του προτύπου SA8000, απορρέουν οφέλη όχι μόνο για την ίδια την εταιρεία αλλά και για τους υπαλλήλους και τους προμηθευτές αυτής. Η ύπαρξη καλού εργασιακού περιβάλλοντος, αυξάνει την αφοσίωση των εργαζομένων προς την επιχείρηση, γεγονός το οποίο αυξάνει την παραγωγικότητα αυτής. Η δέσμευση της επιχείρησης για υιοθέτηση κοινωνικών και ηθικών προτύπων, έχει σαν αποτέλεσμα την προσέλκυση ικανού προσωπικού αλλά και νέων πελατών. Επιπλέον, οι εταιρείες οι οποίες πιστοποιούνται κατά SA8000 αποκτούν συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των άλλων και ενισχύεται η φήμη τους. Ο σεβασμός των δικαιωμάτων των εργαζομένων και ιδιαίτερα του δικαιώματος του

⁸ International Labour Organization: Εξειδικευμένη υπηρεσία του ΟΗΕ που επικεντρώνεται στην προώθηση των δικαιωμάτων για την εργασία, την ενθάρρυνση διαλόγου σε θέματα που αφορούν την εργασία και ενίσχυση της κοινωνικής προστασίας. Αποτελεί την παλαιότερη υπηρεσία των ΗΕ και τη μόνη με τριμερή δομή, καθώς συμμετέχουν σε αυτή τόσο τα συνδικάτα όσο και οι εργοδότες και οι κυβερνήσεις.

⁹ Ένας φορέας πιστοποίησης μπορεί να χορηγεί πιστοποιητικά κατά SA8000, μόνο αν είναι διαπιστευμένος από το SAAS (Social Accountability Accreditation Services). Ο SAAS είναι ένας παγκόσμιος οργανισμός διαπίστευσης που αδειοδοτεί και εποπτεύει τους οργανισμούς πιστοποίησης.

συνεταιρίζεσθαι, μπορεί να βελτιώσει τον κοινωνικό διάλογο και να οδηγήσει σε μια πιο ανταγωνιστική και σταθερή επιχείρηση.

5.2. Σειρά Προτύπων Accountability AA1000

Η σειρά προτύπων Accountability AA1000 παρέχει ένα σύνολο αρχών, τις οποίες παρουσίασε για πρώτη φορά το δίκτυο AccountAbility¹⁰ το 1999, για να βοηθήσει τους οργανισμούς να γίνουν πιο υπεύθυνοι και βιώσιμοι. Οι αρχές αυτές καλύπτουν θέματα που αφορούν τη διακυβέρνηση, τα επιχειρηματικά μοντέλα και την οργανωτική στρατηγική, καθώς και την παροχή επιχειρησιακών κατευθυντήριων γραμμών σχετικά με τη διασφάλιση της βιωσιμότητας και τη συμμετοχή των ενδιαφερομένων μερών.

Τα πρότυπα αναπτύχθηκαν μέσω ευρείας και πολύ-συμμετοχικής διαδικασίας διαβούλευσης, γεγονός που διασφαλίζει ότι το περιεχόμενό τους δεν αφορά μόνο εκείνους που έχουν κέρδος από την εφαρμογή αυτών, αλλά και όσους επηρεάζονται με οποιονδήποτε τρόπο. Χρησιμοποιούνται από ένα ευρύ φάσμα οργανώσεων, πολυεθνικές επιχειρήσεις, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, κυβερνήσεις αλλά και από κοινωνίες των πολιτών.

Η σειρά AA1000 αποτελείται από τρία πρότυπα και υποστηρίζεται από Κατευθυντήριες Οδηγίες (Guidance Notes) και Σημειώσεις Χρηστών (User Notes). Αξίζει να σημειωθεί ότι τα πρότυπα αυτά δεν παραμένουν σταθερά, αλλά εξελίσσονται διαρκώς. Το δίκτυο AccountAbility βρίσκεται σε συνεχή επαφή με τα ενδιαφερόμενα μέρη και τους χρήστες των προτύπων και όποτε το κρίνει απαραίτητο εκδίδει πρόσθετες οδηγίες ή αναθεωρεί τα υπάρχοντα πρότυπα.

- ✓ **AA1000APS (2008) Accountability Principles Standard** (Πρότυπο Αρχών Υπευθυνότητας¹¹). Σκοπός του είναι να παρέχει στους οργανισμούς ένα διεθνώς αποδεκτό και ελεύθερα διαθέσιμο σύνολο αρχών για την πλαισίωση και τη διάρθρωση του τρόπου κατανόησης, διακυβέρνησης, διαχείρισης, εφαρμογής, αξιολόγησης και επικοινωνίας της υπευθυνότητάς τους.

¹⁰ Πρόκειται για ένα διεθνές μη-κερδοσκοπικό δίκτυο, το οποίο ιδρύθηκε το 1995 για να προωθήσει καινοτομίες σχετικά με την υπευθυνότητα, οι οποίες προάγουν τη βιώσιμη ανάπτυξη. Συνεργάζεται με επιχειρήσεις, κυβερνήσεις και οργανισμούς της κοινωνίας των πολιτών, για την προώθηση υπεύθυνων επιχειρηματικών πρακτικών και τη διακυβέρνηση των συνεργασιών μεταξύ δημόσιων και ιδιωτικών φορέων.

¹¹ Η υπευθυνότητα αφορά στην αναγνώριση, στην ανάληψη ευθύνης και στη διαφάνεια των επιδράσεων που προκύπτουν από πολιτικές, αποφάσεις, ενέργειες, προϊόντα και σχετικές επιδόσεις.

Οι αρχές τις οποίες θα πρέπει να υιοθετήσει ο εκάστοτε οργανισμός είναι οι εξής: α) **Αρχή της Συμμετοχικότητας (Principle of Inclusivity)**, η οποία αφορά στη δέσμευση του οργανισμού για υπευθυνότητα προς εκείνους που επηρεάζει και τον επηρεάζουν, αλλά και στη συμμετοχή αυτών στη διαμόρφωση και επίτευξη μιας υπεύθυνης και στρατηγικής ανταπόκρισης στη βιωσιμότητα. β) **Αρχή της Ουσιαστικότητας (Principle of Materiality)**, σύμφωνα με την οποία θα πρέπει να αναγνωρίζει και να κατανοεί πλήρως τα θέματα βιωσιμότητας τα οποία επηρεάζουν τις επιδόσεις του, συμπεριλαμβανομένης της οικονομικής, περιβαλλοντικής, κοινωνικής και μακροπρόθεσμης χρηματοοικονομικής επίδοσης, έτσι ώστε να μπορέσει να προβεί στη λήψη κατάλληλων αποφάσεων και ενεργειών. γ) **Αρχή της Ανταπόκρισης (Principle of Responsiveness)**, βάσει της οποίας ένας οργανισμός θα πρέπει να ανταποκρίνεται σε θέματα των ενδιαφερόμενων μερών τα οποία επηρεάζουν την επίδοσή του. Η ανταπόκριση πραγματοποιείται κυρίως μέσω αποφάσεων, ενεργειών και επιδόσεων, καθώς επίσης και μέσω επικοινωνίας με τα ενδιαφερόμενα μέρη. Η θεμελιώδης αρχή της Συμμετοχικότητας θεωρείται απαραίτητη για την επίτευξη των άλλων δύο. Στο σύνολό τους, οι τρεις αυτές Αρχές υποστηρίζουν την επίτευξη της υπευθυνότητας και προορίζονται για χρήστες των άλλων προτύπων της σειράς AA1000.

Η αξία των Αρχών αυτών σχετίζεται με την περιεκτικότητά τους, καθώς και με την ευελιξία της εφαρμογής τους. Δεν πρόκειται για υποχρεωτικούς κανόνες, αλλά είναι στη διακριτική ευχέρεια του κάθε οργανισμού να επικεντρωθεί σε ό,τι είναι ουσιαστικό για το δικό του όραμα. (AA1000, Accountability Principles Standard, 2008)

- ✓ **AA1000AS (2008) Assurance Standard (Πρότυπο Διασφάλισης¹²)**. Παρέχει ένα συνολικό τρόπο αξιολόγησης της υπευθυνότητας του οργανισμού ως προς τη διαχείριση, την επίδοση και την αναφορά θεμάτων βιωσιμότητας, μέσω της αξιολόγησης της τήρησης των Αρχών Υπευθυνότητας AA1000 από τον οργανισμό και της ποιότητας των δημοσιευμένων πληροφοριών επίδοσης της βιωσιμότητας. Δεδομένου ότι οι απολογισμοί βιωσιμότητας προορίζονται για να παρέχουν στα ενδιαφερόμενα μέρη επαρκή πληροφόρηση για την κατανόηση των επιδόσεων

¹² Ο όρος περιγράφει τις μεθόδους και τις διαδικασίες που ακολουθούνται από έναν πάροχο διασφάλισης προκειμένου να αξιολογήσει τις δημοσιεύσεις ενός οργανισμού σχετικά με την επίδοσή του καθώς και με τα δεδομένα και τις διαδικασίες του σε σχέση με τα κατάλληλα κριτήρια και πρότυπα, ώστε να βελτιώσει την αξιοπιστία των δημοσιοποιήσεων αυτών.

βιωσιμότητας του οργανισμού και τη λήψη αποφάσεων, η πληροφόρηση που παρέχεται σε αυτούς αποτελεί το εναρκτήριο σημείο για τη διασφάλιση AA1000AS.

Το πρότυπο αυτό απευθύνεται κυρίως σε επαγγελματίες και παρόχους υπηρεσιών διασφάλισης βιωσιμότητας, ενώ μπορεί να χρησιμεύσει και σε όσους προετοιμάζουν απολογισμούς, καθώς επίσης και σε χρήστες των εκθέσεων διασφάλισης βιωσιμότητας.

Κατά την εφαρμογή του προτύπου, ένας εξωτερικός πάροχος διασφάλισης αξιολογεί την τήρηση των Αρχών Υπευθυνότητας εκ μέρους του εξεταζόμενου οργανισμού, καθώς επίσης και την αξιοπιστία και ακρίβεια των δημοσιευμένων πληροφοριών σχετικά με τις επιδόσεις βιωσιμότητας. Η αξιολόγηση μόνο του τρόπου και της έκτασης τήρησης των τριών Αρχών Υπευθυνότητας, συνιστά έργο διασφάλισης τύπου 1. Από την άλλη, όταν ο πάροχος αξιολογεί εκτός από τα παραπάνω και την αξιοπιστία καθορισμένων πληροφοριών επίδοσης βιωσιμότητας, τότε διενεργεί έργο διασφάλισης τύπου 2. Το αποτέλεσμα της διαδικασίας διασφάλισης παρουσιάζεται από τον πάροχο σε μια δημόσια δήλωση διασφάλισης. (AA1000, Assurance Standard, 2008).

- ✓ **AA1000SES (2011) Stakeholder Engagement Standard** (Πρότυπο Εμπλοκής Ενδιαφερόμενων Μερών). Παρέχει ένα πλαίσιο βασισμένο σε αρχές, για την ποιοτική εμπλοκή των ενδιαφερόμενων μερών και υποστηρίζει την αρχή της Συμμετοχικότητας του Προτύπου των Αρχών Υπευθυνότητας. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως "αυτόνομο" πρότυπο ή υποστηρικτικά σε άλλα πρότυπα, τα οποία συνιστούν ή απαιτούν εμπλοκή των ενδιαφερόμενων μερών.

Παρά το γεγονός ότι η συμμετοχή (εμπλοκή) των ενδιαφερομένων μερών δεν είναι κάτι καινούριο, σχετικά πρόσφατα άρχισε να θεωρείται ζωτικής σημασίας για τη βιωσιμότητα και την επιτυχία ενός οργανισμού. Μέχρι σήμερα, ωστόσο, είναι δύσκολο να κατανοηθεί πλήρως τι είναι εμπλοκή καλής ή κακής ποιότητας. Ο σκοπός αυτού του προτύπου είναι να καθορίσει το σημείο αναφοράς για την εμπλοκή καλής ποιότητας.

Η εμπλοκή των ενδιαφερόμενων μερών συνιστά τη διαδικασία και στρατηγική που ακολουθείται από έναν οργανισμό προκειμένου να συνεργαστεί με τους σχετικούς φορείς, με σαφή σκοπό την επίτευξη αποδεκτών αποτελεσμάτων. Επιπλέον, αναγνωρίζεται ως θεμελιώδης μηχανισμός λογοδοσίας, δεδομένου ότι υποχρεώνει έναν οργανισμό να συμπεριλάβει τα ενδιαφερόμενα μέρη στον εντοπισμό, την

κατανόηση και την αντιμετώπιση των ζητημάτων βιωσιμότητας, καθώς και να είναι υπόλογος απέναντί τους για αποφάσεις, ενέργειες και επιδόσεις του.

Το πρότυπο AA1000SE απαιτεί προσήλωση στις Αρχές Υπευθυνότητας AA1000 από τον οργανισμό και συμμετοχή των ενδιαφερομένων στην επιχειρηματική διακυβέρνηση, στη χάραξη στρατηγικών και τις λειτουργίες διοίκησης. Οι ενδιαφερόμενοι θα πρέπει να συμμετέχουν στην επιχειρηματική διακυβέρνηση και στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, μόνο όταν αυτές σχετίζονται με θέματα ή δράσεις που θα έχουν σημαντική επίπτωση σε αυτούς ή θα επηρεάσουν τον τρόπο με τον οποίο τα ενδιαφερόμενα μέρη έχουν αντίκτυπο στον οργανισμό.

5.3. Global Reporting Initiative

Ο Global Reporting Initiative (GRI - Διεθνής Πρωτοβουλία για την έκδοση Απολογισμών Βιωσιμότητας) είναι ένας μη-κερδοσκοπικός οργανισμός που προωθεί την οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνική βιωσιμότητα. Ο GRI παρέχει σε όλες τις επιχειρήσεις και οργανισμούς ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για τη σύνταξη απολογισμών βιωσιμότητας, το οποίο χρησιμοποιείται ευρέως σε όλο τον κόσμο. Η σημαντικότητα του πλαισίου αυτού έγκειται στην αξιοπιστία του, δεδομένου ότι η σύνταξή του προήλθε μέσα από το διάλογο μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών που προέρχονται από τις επιχειρήσεις, την επενδυτική κοινότητα, τα εργατικά σωματεία, τους κοινωνικούς φορείς και άλλους τομείς.

Ο απολογισμός βιωσιμότητας είναι συνώνυμος όρος του απολογισμού για την εταιρική υπευθυνότητα και του απολογισμού για την οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνική επίδοση ενός οργανισμού. Η κατάρτιση αυτών των απολογισμών είναι η πρακτική της μέτρησης, της δημοσιοποίησης και της ανάληψης της ευθύνης έναντι των ενδιαφερομένων μερών, τόσο σε εσωτερικό όσο και σε εξωτερικό επίπεδο, για την επίδοση του οργανισμού, όσον αφορά στην επίτευξη του στόχου της βιώσιμης ανάπτυξης. Ο στόχος της βιώσιμης ανάπτυξης, είναι η κάλυψη των αναγκών του σήμερα χωρίς να τίθεται σε κίνδυνο η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να καλύπτουν τις δικές τους ανάγκες.

Οι Κατευθυντήριες Οδηγίες που εμπεριέχονται στο πλαίσιο του GRI, αποτελούνται από τις Αρχές οι οποίες καθορίζουν το περιεχόμενο των απολογισμών και διασφαλίζουν την ποιότητα των πληροφοριών που περιλαμβάνονται σε αυτούς. Επιπλέον, περιλαμβάνουν και τους Δείκτες Επίδοσης οι οποίοι μετράνε την οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνική

επίδοση του εκάστοτε οργανισμού. Η νέα γενιά των κατευθυντήριων οδηγιών G4 πρόκειται να δημοσιευθεί τον Μάιο του 2013.

Όλοι οι οργανισμοί παρακινούνται να εκδίδουν απολογισμούς με βάση τις Κατευθυντήριες Οδηγίες, ανεξαρτήτως μεγέθους, κλάδου ή τοποθεσίας. Είναι στη διακριτική τους ευχέρεια αν θα προβούν στην κατάρτιση απολογισμού υιοθετώντας όλες τις οδηγίες του Πλαισίου ή ένα μέρος αυτών. Οι οργανισμοί που έχουν χρησιμοποιήσει τις Κατευθυντήριες Οδηγίες και/ ή άλλα στο χείρα του Πλαισίου κατά τη σύνταξη του απολογισμού τους, θα πρέπει να ενημερώσουν τον Global Reporting Initiative κατά την έκδοσή του. Εναλλακτικά μπορούν είτε να προβούν σε απλή ενημέρωση του και να παραδώσουν αντίγραφο σε έντυπη και/ ή ηλεκτρονική μορφή, είτε να καταχωρίσουν τον απολογισμό τους στην ηλεκτρονική βάση απολογισμών του GRI, είτε να ζητήσουν από αυτόν να ελέγξει το επίπεδο εφαρμογής του Πλαισίου.

Εθνικός συντονιστής του GRI στην Ελλάδα και την Κύπρο είναι ο μη κερδοσκοπικός οργανισμός QualityNet Foundation¹³, ο οποίος παρέχει ενημέρωση, υποστήριξη και εκπαίδευση σε όσες επιχειρήσεις ενδιαφέρονται να υιοθετήσουν τα πρότυπα του GRI. Στην Ελλάδα, παρά το γεγονός ότι περισσότερες από 100 εταιρείες εφαρμόζουν και επικοινωνούν δράσεις Ε.Κ.Ε, μόνο 30 από αυτές ακολουθούν το διεθνές πρότυπο GRI και κατ' επέκταση λαμβάνουν υψηλή βαθμολογία στις ανεξάρτητες αξιολογήσεις¹⁴.

5.4. Accountability Rating

Ο δείκτης Accountability Rating τέθηκε σε εφαρμογή πρώτη φορά το 2004, με σκοπό να αξιολογήσει το βαθμό στον οποίο οι επιχειρήσεις διεξάγουν υπεύθυνα τις επιχειρηματικές πρακτικές τους. Η μεθοδολογία αξιολόγησης, αναπτύχθηκε μέσω της συνεργασίας του μη κερδοσκοπικού διεθνούς οργανισμού Accountability, του CSRnetwork και του περιοδικού Fortune και βασίστηκε σε μια σειρά διεθνών πλαισίων για την Ε.Κ.Ε, όπως το πρότυπο AA1000, το Οικουμενικό Σύμφωνο και οι Κατευθυντήριες Οδηγίες GRI. (www.tomorrowsvaluerating.com)

Πιο συγκεκριμένα, ο δείκτης μετρά τον βαθμό κατά τον οποίο οι εταιρείες έχουν ενσωματώσει κοινωνικές ανησυχίες στις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες και λογοδοτούν σχετικά με την επίπτωση των ενεργειών τους στα ενδιαφερόμενα μέρη. Οι

¹³(www.qualitynet.gr) ανακτήθηκε στις 28/3/2013.

¹⁴ Οι Απολογισμοί Ε.Κ.Ε που δεν στηρίζονται σε διεθνή πρότυπα λαμβάνουν χαμηλή βαθμολογία στις ανεξάρτητες αξιολογήσεις, παρότι οι οργανισμοί ενδέχεται να υλοποιούν σημαντικές δράσεις Ε.Κ.Ε.

επιχειρήσεις αξιολογούνται σε τέσσερις βασικούς τομείς: α) στρατηγική, β) διακυβέρνηση, γ) δέσμευση και δ) λειτουργική επίδοση. (Βαξεβανίδου, 2011)

Ο δείκτης Accountability Rating εφαρμόστηκε για 5 χρόνια και στις αρχές του 2009 αποφασίστηκε η κατάργησή του με την αιτιολογία ότι οι δείκτες Dow Jones και FTSE4Good είχαν παρόμοιο περιεχόμενο με αυτόν. Το ίδιο χρονικό διάστημα, το CSRnetwork μετονομάστηκε σε “Two Tomorrows” και καθιέρωσε ένα νέο δείκτη, διάδοχο του Accountability Rating, τον δείκτη Tomorrow’s Value Rating (TVR).

Στην Ελλάδα, ο δείκτης Accountability Rating εφαρμόστηκε για πρώτη φορά το 2007, μέσω της συνεργασίας του Ινστιτούτου Κοινωνικής Καινοτομίας με τον οργανισμό Accountability και σαν στόχο είχε την αξιολόγηση των 50 μεγαλύτερων ελληνικών επιχειρήσεων, βάσει του κύκλου εργασιών τους. Εξαιτίας της κατάργησής του εφαρμόστηκε μόνο για τρεις χρονιές, από το 2007 μέχρι και το 2009.

5.5. Δείκτες FTSE4Good

Η σειρά δεικτών FTSE4Good σχεδιάστηκε το 2001 από τον διεθνή οργανισμό FTSE, με σκοπό να καθιερώσει αντικειμενικά κριτήρια, διεθνώς αναγνωρισμένα, για την αξιολόγηση μεγάλων εταιριών ως προς την κοινωνική τους υπευθυνότητα.

Οι εταιρείες προκειμένου να ενταχθούν στους εν λόγω δείκτες θα πρέπει να πληρούν συγκεκριμένα κριτήρια, τα οποία είναι κατηγοριοποιημένα στους ακόλουθους πέντε τομείς:

1. Περιβαλλοντική βιώσιμη ανάπτυξη
2. Ανάπτυξη θετικών σχέσεων με τα ενδιαφερόμενα μέρη
3. Προάσπιση και υποστήριξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων
4. Εξασφάλιση αξιοπρεπών συνθηκών εργασίας
5. Καταπολέμηση της δωροδοκίας.

Εκ προοιμίου, δεν επιτρέπεται να ενταχθούν στους συγκεκριμένους δείκτες επιχειρήσεις οι οποίες ασχολούνται με την παραγωγή καπνού, συστημάτων οπλισμού καθώς και πυρηνικά εργοστάσια. Η τελική απόφαση ένταξης ή μη μιας εταιρείας στο *FTSE4Good* λαμβάνεται από την επιτροπή FTSE4Good, η οποία είναι αρμόδια για την έγκριση των κριτηρίων επιλογής των εταιριών. (Βαξεβανίδου, www.ftse.com, www.eiris.org/companies/ftse4good/).

5.6. Δείκτες Dow Jones

Οι δείκτες Dow Jones Sustainability Indexes (DJSI) δημιουργήθηκαν το 1999 και αποτελούν τους πρώτους δείκτες που παρακολουθούν την επίδοση των κορυφαίων εταιρειών του κόσμου σε θέματα βιωσιμότητας. Η οικογένεια δεικτών DJSI περιλαμβάνει έναν κύριο παγκόσμιο δείκτη, τον DJSI World, 5 περιφερειακούς (Βόρειος Αμερική, Ευρώπη, Ασία-Ειρηνικός, Κορέα, Κίνα) και έναν αναδυόμενων αγορών (DJSI Emerging Markets). Υπεύθυνοι για τη διαχείριση των εν λόγω δεικτών είναι η SAM¹⁵ (Sustainable Asset Management) και οι S&P Dow Jones Indices¹⁶.

Οι δείκτες DJSI βασίζονται στην οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνική απόδοση των εταιρειών, αξιολογώντας αυτές σε θέματα που αφορούν την εταιρική διακυβέρνηση, τη διαχείριση κινδύνου, τα πρότυπα της εφοδιαστικής αλυσίδας, τις εργασιακές πρακτικές και τη στρατηγική για την κλιματική αλλαγή. Οι επιχειρήσεις οι οποίες εντάσσονται στους δείκτες αυτούς, είναι το 10% εκείνων από κάθε τομέα, οι οποίες έχουν επιτύχει την καλύτερη επίδοση στο θέμα της αειφόρου ανάπτυξης κατά την ετήσια αξιολόγηση της SAM (Corporate Sustainability Assessment). Ειδικότερα, στον DJSI World περιλαμβάνεται το 10% των κορυφαίων επιχειρήσεων βιώσιμης ανάπτυξης από τις 2500 που είναι εισηγμένες στον Dow Jones Global Total Stock Market Index, με βάση μακροπρόθεσμα οικονομικά, περιβαλλοντικά και κοινωνικά κριτήρια. (Dow Jones Sustainability World Index Guide; Βαξεβανίδου, 2011)

¹⁵ Πρόκειται για μια εταιρεία ερευνών με έδρα τη Ζυρίχη, η οποία πραγματοποιεί διεξοδικές αναλύσεις βιωσιμότητας για χιλιάδες εταιρείες-ηγέτες σε παγκόσμιο επίπεδο κάθε χρόνο.

¹⁶ Ο μεγαλύτερος πάροχος χρηματοοικονομικών δεικτών στον κόσμο.

Κεφάλαιο 6 Διερεύνηση της σχέσης μεταξύ της Ε.Κ.Ε και ορισμένων παραμέτρων

6.1. Ε.Κ.Ε και Κουλτούρα

Η έννοια της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης σε μια χώρα καθορίζεται από τις κοινωνικές προτεραιότητες και το πολιτικό και κοινωνικό-πολιτισμικό πλαίσιο. Η κουλτούρα ενός λαού αποτελεί το σύνολο της πνευματικής παράδοσης αυτού και σχετίζεται με ποικίλα δεδομένα όπως θρησκευτικές πεποιθήσεις, τρόπους συμπεριφοράς, παιδεία και αξίες. Οι διάφορες αξίες και παραδόσεις καθορίζουν τον τρόπο ζωής και σκέψης των ανθρώπων που απαρτίζουν ένα έθνος. Οι επιχειρήσεις, όπως είναι λογικό, επηρεάζονται από την κουλτούρα των χωρών στις οποίες δραστηριοποιούνται, τόσο όσον αφορά τον τρόπο λειτουργίας τους αλλά και όσον αφορά τον τρόπο προσέγγισης της Ε.Κ.Ε και το περιεχόμενο των κοινωνικών απολογισμών. (Lehman, 1995; Deegan and Rankin, 1996).

Οι Haniffa και Cooke (2005) επιβεβαιώνουν την παραπάνω άποψη εξετάζοντας τους κοινωνικούς απολογισμούς 133 μη χρηματοοικονομικών εταιρειών της Μαλαισίας. Πιο συγκεκριμένα, με τη βοήθεια της ανάλυσης παλινδρόμησης, διαπιστώνεται ότι η κουλτούρα κάθε χώρας επηρεάζει το περιεχόμενο των κοινωνικών απολογισμών. Στην προκειμένη περίπτωση στη Μαλαισία, λόγω των θρησκευτικών πεποιθήσεων, δίνεται έμφαση στο κατά πόσο οι εταιρικές δραστηριότητες είναι επιτρεπτές σύμφωνα με τον Αραβικό νόμο και στη χορήγηση ενός μέρους για προσευχή στους εργαζόμενους. Από την ίδια μελέτη προκύπτει ότι επειδή στην αγορά της Μαλαισίας επενδύουν και αρκετοί ξένοι επενδυτές, ο βαθμός γνωστοποίησης κοινωνικών πληροφοριών είναι μεγαλύτερος, αποσκοπώντας στην καλύτερη πληροφόρηση αυτών και κατ' επέκταση στην προσέλκυση ξένων κεφαλαίων.

Ένα ακόμα δείγμα της επίδρασης της κουλτούρας μιας χώρας στην Ε.Κ.Ε συνιστά η περίπτωση της Κίνας. Οι Wang και Juslin (2009) παρουσίασαν μια νέα προσέγγιση της Ε.Κ.Ε, την αρμονική, η οποία βασίζεται στην κινέζικη κουλτούρα και φιλοσοφία και πιο συγκεκριμένα στη διαπροσωπική κομφουκιανική αρμονία και στην ταοϊστική αρμονία. Η κινέζικη αρμονική προσέγγιση της Ε.Κ.Ε υποστηρίζει το σεβασμό της φύσης και την αγάπη προς τους ανθρώπους. Οι σύγχρονες επιχειρήσεις πρέπει να ασκούν τις δραστηριότητές τους με αρμονικό τρόπο και να καλλιεργούν τις αρετές τους ώστε να γίνουν μια «άνωτερη επιχείρηση» και με τον τρόπο αυτό να συμβάλουν στην οικοδόμηση μιας αρμονικής

κοινωνίας. Σε αντίθεση με τις ΗΠΑ, όπου η Ε.Κ.Ε συνδέεται πολύ συχνά με τη φιλανθρωπία, στην Κίνα η παροχή φαγητού, αξιοπρεπούς σπιτικού και βασικού κατώτατου μισθού έχουν προτεραιότητα.

Οι εταιρείες που επιθυμούν να δραστηριοποιηθούν σε ξένες χώρες, θα ωφεληθούν εάν λάβουν πληροφορίες εκ των προτέρων σχετικά με τις συνήθειες και παραδόσεις όσον αφορά την εταιρική κοινωνική ευθύνη στην εκάστοτε χώρα, καθώς κάθε κράτος αντιμετωπίζει διαφορετικά προβλήματα και έχει διαφορετικές ανάγκες.

6.2. Ε.Κ.Ε και Φορολογία

Η Εταιρική Διακυβέρνηση¹⁷ και η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, είναι δύο μη οικονομικοί παράγοντες, οι οποίοι τα τελευταία χρόνια υιοθετούνται όλο και περισσότερο από τις σύγχρονες επιχειρήσεις. Πολύ συχνά οι δύο αυτοί όροι αλληλοεπικαλύπτονται (Jamali et al, 2008) γιατί οι εταιρείες πρέπει να προωθούν τα συμφέροντα τόσο των μετόχων τους, όσο και των ευρύτερων ομάδων ενδιαφερομένων και της κοινωνίας γενικότερα. Πολλάκις, τα συμφέροντα αυτών των ομάδων, όπως συμβαίνει στην περίπτωση της φορολογίας, είναι αντικρουόμενα.

Οι επιχειρήσεις χρησιμοποιούν διάφορες στρατηγικές, εκμεταλλευόμενες κενά στη νομοθεσία, για να μειώσουν ή και να εξαλείψουν το ποσό του φόρου που τους αναλογεί βάσει των δραστηριοτήτων τους. Η πρακτική αυτή καλείται φοροαποφυγή (tax avoidance¹⁸) και μολονότι δεν είναι παράνομη, δεν είναι ηθικά αποδεκτή. Η μείωση της φορολογίας αυξάνει την κερδοφορία της επιχείρησης και ευνοεί τους μετόχους, αλλά παράλληλα είναι εις βάρος της κοινωνίας, δεδομένου ότι ένα μέρος των εσόδων από τους φόρους διοχετεύεται σε κοινωνικά προγράμματα και σε κυβερνητικές υποδομές. (Sikka, 2010). Οι Huseynov και Klamm (2012), μετά από έρευνά τους, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι επιχειρήσεις με ισχυρή Ε.Κ.Ε που υιοθετούν στρατηγικές για μείωση του κόστους - σε αυτές συγκαταλέγεται και η φοροαποφυγή-, το πράττουν όχι μόνο προς όφελος των μετόχων, αλλά και προς όφελος της κοινωνίας. Οι κερδοφόρες επιχειρήσεις είναι σε θέση να επενδύσουν σε φιλανθρωπικές δραστηριότητες και, σε ορισμένες περιπτώσεις, μπορεί να είναι κοινωνικά αποδεκτό να μειωθεί η φορολογική δαπάνη.

¹⁷ Η Εταιρική Διακυβέρνηση ορίζεται ως το σύνολο πρακτικών που υιοθετεί μια επιχείρηση προκειμένου να εξασφαλίσει την αποδοτική λειτουργία της, την προστασία των μετόχων της, αλλά και το σύνολο αυτών που έχουν νόμιμα συμφέροντα στην εταιρία

¹⁸ Άλλοι όροι που χρησιμοποιούνται για τη φοροαποφυγή είναι οι : “tax planning”, “tax sheltering”, “tax mitigation”. (Hasseldine, Morris, 2013)

Η έρευνα γύρω από το θέμα της φοροαποφυγής και της E.K.E είναι περιορισμένη, ενώ πολλές φορές λανθασμένα συγχέονται οι όροι φοροαποφυγή και φοροδιαφυγή¹⁹. Οι Lanis και Richardson (2012), εξετάζοντας 408 εισηγμένες εταιρείες της Αυστραλίας κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι επιχειρήσεις με περισσότερες κοινωνικές επενδύσεις (όπως για παράδειγμα υποστήριξη σε φιλανθρωπικά ιδρύματα και κοινότητες) είναι λιγότερο πιθανό να είναι φορολογικά επιθετικές (tax aggressive). Σε αντιδιαστολή, η Sikka (2010) παρουσιάζει παραδείγματα εταιρειών που ενώ ισχυρίζονται ότι είναι κοινωνικά υπεύθυνες, επιδίδονται σε πρακτικές φοροδιαφυγής.

Με βάση τα παραπάνω συνάγεται το συμπέρασμα ότι η σχέση μεταξύ E.K.E και φορολογίας δεν είναι ξεκάθαρη, καθώς αν μειωθεί η φορολογία των επιχειρήσεων από τη μια πλευρά θα καταστούν πιο κερδοφόρες και θα επενδύσουν περισσότερα χρήματα σε στρατηγικές E.K.E, ενώ από την άλλη πλευρά θα μειωθούν τα έσοδα του κράτους. Συμπερασματικά, θα πρέπει να πραγματοποιηθούν στο μέλλον περαιτέρω έρευνες για να εξακριβωθεί η συσχέτισή τους.

6.3. Διαφοροποίηση κοινωνικών απολογισμών από χώρα σε χώρα

Οι δράσεις της E.K.E γνωστοποιούνται στο κοινό μέσω των κοινωνικών απολογισμών. Μέσω αυτών παρέχονται πληροφορίες που αφορούν τις δραστηριότητες και φιλοδοξίες των επιχειρήσεων και αποκαλύπτεται ο τρόπος με τον οποίο χειρίζονται τα θέματα, τα οποία σχετίζονται με το περιβάλλον, τους υπαλλήλους, τους προμηθευτές, τους πελάτες και την κοινωνία στο σύνολό της. Η χώρα προέλευσης θεωρείται ότι αποτελεί καθοριστικό παράγοντα του τύπου και του περιεχομένου των κοινωνικών απολογισμών και κατ' επέκταση της E.K.E. Η άποψη αυτή επιβεβαιώνεται από διάφορες έρευνες που διεξήχθησαν (Freedman και Stagliano, 1992; Fekrat et al., 1996; Gamble et al., 1996; Williams and Wern Pei, 1999), κατά τις οποίες εξετάστηκαν οι κοινωνικοί απολογισμοί διαφόρων χωρών.

Οι Smith et al (2005) ανέλυσαν τους κοινωνικούς απολογισμούς 32 νορβηγικών και δανέζικων εταιρειών και 26 αμερικάνικων που αφορούσαν τα έτη 1998 και 1999 και κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι επιχειρήσεις των χωρών (οι μεγάλες μόνο), όπως η Δανία

¹⁹ Η φοροδιαφυγή (tax evasion) είναι η καθ' οποιονδήποτε τρόπο απόκρυψη φορολογητέας ύλης από τις φορολογικές Αρχές και συνιστά ποινικό αδίκημα που μπορεί να σημειωθεί κατά παράβαση ή καταστρατήγηση του φορολογικού νόμου. Επιπροσθέτως, λογίζεται και σαν αντικοινωνική συμπεριφορά δεδομένου ότι το συνολικό ποσό αυτής θα κληθεί τελικά να επωμισθεί, με πρόσθετα κυβερνητικά μέτρα, το σύνολο των φορολογουμένων.

και η Νορβηγία, οι οποίες δίνουν περισσότερη έμφαση σε κοινωνικά θέματα και είναι υπεύθυνες απέναντι σε όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη, εκδίδουν κοινωνικούς απολογισμούς υψηλότερου επιπέδου και ποιότητας σε σχέση με τις επιχειρήσεις χωρών, για παράδειγμα των Η.Π.Α, που δίνουν λιγότερη σημασία σε αντίστοιχα θέματα και επικεντρώνονται κυρίως στην αύξηση του κέρδους των μετόχων. Άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν το επίπεδο των κοινωνικών απολογισμών είναι η οικονομική ανάπτυξη (Adhikari,Tondkar, 1992) και τα ισχύοντα νομικά πλαίσια της εκάστοτε χώρας.

Το γεγονός ότι ο τρόπος σύνταξης και το περιεχόμενο των κοινωνικών απολογισμών επηρεάζονται από τα χαρακτηριστικά της κάθε χώρας, αποτελεί σημαντικό εργαλείο τόσο για τους οργανισμούς χάραξης πολιτικής, όσο και για τις εταιρείες. Οι οργανισμοί χάραξης πολιτικής (π.χ. ΕΕ, ΟΗΕ) οι οποίοι στοχεύουν στην εναρμόνιση των κοινωνικών απολογισμών όλων των χωρών, συνειδητοποιούν ότι θα πρέπει να εξετάσουν τον τρόπο με τον οποίο ο ρόλος της εταιρείας και των φορέων της ορίζεται σε διαφορετικές κοινωνίες. Οι εταιρείες οι οποίες επιθυμούν να επεκταθούν σε παγκόσμιο επίπεδο, είναι σημαντικό να κατανοήσουν τις προσδοκίες της κοινωνίας στην οποία λειτουργούν, ώστε να επικοινωνούν με τις ομάδες ενδιαφερομένων που είναι σημαντικές για την κοινωνία. Θα πρέπει επομένως να προσαρμόσουν τη στρατηγική τους σχετικά με τη δημοσίευση κοινωνικών απολογισμών ανάλογα με την κουλτούρα και τα χαρακτηριστικά της χώρας στην οποία επιθυμούν να δραστηριοποιηθούν.

6.4. Ε.Κ.Ε και Ελληνικές Επιχειρήσεις

Ο αριθμός των οργανισμών, τόσο παγκοσμίως όσο και στην Ελλάδα, που δημοσιεύει πληροφορίες για άυλα περιουσιακά στοιχεία και μη-οικονομικά θέματα έχει αυξηθεί σημαντικά. Οι διαθέσιμες στο κοινό πληροφορίες, οι οποίες σχετίζονται με θέματα όπως η περιβαλλοντική και κοινωνική απόδοση και η εσωτερική διαφάνεια της διακυβέρνησης, εμπεριέχονται στους κοινωνικούς απολογισμούς. Οι πληροφορίες αυτές, είναι σαφώς πλέον ζωτικής σημασίας, τόσο για τους επενδυτές και τους μετόχους, προκειμένου να λάβουν πιο ακριβείς αποφάσεις, καθώς και για τα υπόλοιπα ενδιαφερόμενα μέρη –τους πελάτες, τους προμηθευτές, τους εργαζόμενους, τις κοινότητες και άλλες κοινωνικές ομάδες - οι οποίοι αναμένουν επίσης ένα υψηλότερο επίπεδο ευθύνης και απαιτούν μια πιο ολοκληρωμένη απεικόνιση των εταιρικών επιπτώσεων στην κοινωνία. Επιπλέον, αυτή η αναδυόμενη μορφή των εκθέσεων μπορεί να διευκολύνει τον εταιρικό σχεδιασμό και τη λήψη αποφάσεων. (Skouloudis et al, 2010)

Σύμφωνα με έρευνα της KPMG²⁰(2011), που αξιολογεί τις πρακτικές των κοινωνικών απολογισμών και πραγματοποιείται κάθε τρία χρόνια, παρατηρείται μια σταθερή αύξηση των οργανισμών που δημοσιεύουν κοινωνικούς απολογισμούς. Από την παραπάνω έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2011, προκύπτει ότι το 95% των 250²¹ (Global 250) κορυφαίων επιχειρήσεων παγκοσμίως, προέβη στη σύνταξη κοινωνικών απολογισμών για το έτος 2010, ποσοστό που ανέρχονταν σε 83% το 2008 και 64% το 2005. Αντιστοίχως, εξετάζοντας τις κορυφαίες 100 εταιρείες (βάσει των εσόδων τους) -N100- της χώρας μας, αποδεικνύεται ότι αυξανόμενος αριθμός εταιρειών στην Ελλάδα προβαίνει στη σύνταξη απολογισμών Ε.Κ.Ε. Πιο συγκεκριμένα, το ποσοστό των εταιρειών αυτών ανέρχεται στο 33% παρουσιάζοντας σημαντική αύξηση σε σύγκριση με το 2002 που ήταν μόλις 2%. Παρά το γεγονός ότι το ποσοστό των εταιρειών που υιοθετούν πρακτικές διάχυσης πληροφοριών Ε.Κ.Ε στην Ελλάδα δεν είναι τόσο υψηλό όσο σε άλλες χώρες (Γαλλία 94%, Ιταλία 74%), είναι ενθαρρυντικό ότι αυξάνεται διαχρονικά.

Στη συνέχεια, θα εξεταστούν οι κοινωνικοί απολογισμοί 5 εισηγμένων στο Χρηματιστήριο Αθηνών εταιρειών με έτος αναφοράς το 2011 και θα αναζητηθεί το αρμόδιο τμήμα για τη σύνταξή τους, η διαδικασία που ακολουθείται καθώς και σε ποια σημεία δίνεται έμφαση κατά την κατάρτισή τους. Οι εταιρείες που έχουν επιλεγεί ανήκουν σε διαφορετικούς κλάδους έτσι ώστε να σχηματιστεί μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα.

Η Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού Ανώνυμη Εταιρεία, με διακριτικό τίτλο «Δ.Ε.Η Α.Ε.», είναι η μεγαλύτερη εταιρεία παραγωγής και προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα. Η Δ.Ε.Η είναι μέλος του Ελληνικού Δικτύου για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και εκδίδει απολογισμούς Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης εδώ και δύο χρόνια. Αναγνωρίζοντας μάλιστα τη σημασία της Εταιρικής Υπευθυνότητας, έχει προβεί στη δημιουργία διακριτού τμήματος Ε.Κ.Ε που υπάγεται στη Διεύθυνση Στρατηγικής. Το τμήμα αυτό, με την υποστήριξη και καθοδήγηση της εταιρείας Sustainable Development, είναι υπεύθυνο για τη δημιουργία των απολογισμών. Ο Απολογισμός Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης και Βιώσιμης Ανάπτυξης για το 2011, έχει συνταχθεί σύμφωνα με τις κατευθυντήριες οδηγίες του οργανισμού Global Reporting Initiative (GRI - έκδοση G3), ενώ

²⁰ Η KPMG είναι ένα παγκόσμιο δίκτυο εταιρειών παροχής Ελεγκτικών, Φορολογικών και Συμβουλευτικών Υπηρεσιών.

²¹ Περιλαμβάνονται οι 250 μεγαλύτερες επιχειρήσεις παγκοσμίως βάσει των εσόδων τους, οι οποίες εμπεριέχονται στην λίστα των 500 πιο μεγάλων επιχειρήσεων που δημοσιεύει κάθε χρόνο το περιοδικό Fortune.

παράλληλα, έχει ληφθεί υπόψη και το συμπλήρωμα για τον ενεργειακό κλάδο (GRI - Electric Utilities Sector Supplement). Για τον καθορισμό των θεμάτων που περιλαμβάνονται στον απολογισμό, ελήφθησαν υπόψη τόσο οι προσδοκίες των ενδιαφερόμενων μερών της εταιρείας, όσο και οι αρχές του GRI. Τα θέματα στα οποία δίνεται ιδιαίτερη σημασία σύμφωνα με τον απολογισμό του 2011 είναι τα ακόλουθα: υγεία και ασφάλεια εργαζομένων και τρίτων, στελέχωση επιχείρησης, εξωστρέφεια/δημόσιες σχέσεις, χρηματοοικονομική απόδοση και ρυθμιστικά θέματα. Η συλλογή των απαραίτητων δεδομένων για τη σύνταξη του απολογισμού, κατέστη εφικτή μέσα από τη συνεργασία εργαζομένων από όλες τις επιχειρησιακές μονάδες, οι οποίοι αποτελούν την ομάδα Ε.Κ.Ε. Ο απολογισμός υπόκειται σε εξωτερική διασφάλιση, όχι όμως στο σύνολό του αλλά μόνο στο μέρος που αφορά το εταιρικό προφίλ, από τον ανεξάρτητο φορέα Ernst & Young (ΕΛΛΑΣ) Ορκωτοί Ελεγκτές-Λογιστές Α.Ε.

Ο όμιλος ΧΑΛΚΟΡ δραστηριοποιείται στην παραγωγή και εμπορία προϊόντων χαλκού, κατέχοντας σημαντική θέση, τόσο στην Ευρωπαϊκή όσο και στην παγκόσμια αγορά. Η εταιρεία ΧΑΛΚΟΡ Α.Ε αποτελεί μέλος του Δικτύου για την Ε.Κ.Ε από το 2009 και εκδίδει κοινωνικούς απολογισμούς εδώ και τέσσερα χρόνια. Για την καλύτερη και εντατικότερη διαχείριση των θεμάτων Εταιρικής Υπευθυνότητας, η εταιρεία έχει συστήσει Ομάδα Εταιρικής Υπευθυνότητας από το 2009, η οποία απαρτίζεται από εκπροσώπους Διευθύνσεων της εταιρείας, συντονίζεται από τη Διεύθυνση Στρατηγικού Σχεδιασμού και αναφέρεται στη Γενική Διεύθυνση της ΧΑΛΚΟΡ. Βασικό έργο της ομάδας αποτελεί η συγκέντρωση των απαιτούμενων πληροφοριών που αφορούν στους τομείς της Εταιρικής Υπευθυνότητας στην ΧΑΛΚΟΡ. Τα δεδομένα και οι πληροφορίες που παρουσιάζονται, έχουν συλλεχθεί βάσει διαδικασιών καταγραφής που εφαρμόζει η εταιρεία, αλλά και από τις βάσεις δεδομένων που τηρούνται στο πλαίσιο εφαρμογής διαφόρων συστημάτων. Τα σημαντικότερα θέματα εταιρικής υπευθυνότητας στα οποία επικεντρώνεται η εταιρεία είναι τα εξής: οικονομική ανάπτυξη και εταιρική διακυβέρνηση, υπευθυνότητα για την αγορά, τους πελάτες και τους προμηθευτές, υπευθυνότητα για τους εργαζόμενους, το ανθρώπινο δυναμικό, την υγεία και την ασφάλεια, υπευθυνότητα για το περιβάλλον και υπευθυνότητα για τις τοπικές κοινωνίες. Ο Απολογισμός Εταιρικής Υπευθυνότητας και Βιώσιμης Ανάπτυξης της ΧΑΛΚΟΡ για το 2011, έχει συνταχθεί σύμφωνα με τις πιο πρόσφατες κατευθυντήριες οδηγίες για τους Απολογισμούς Εταιρικής Υπευθυνότητας του οργανισμού Global Reporting Initiative (GRI – έκδοση G3.1) και με βάση τις αρχές του Οικουμενικού Συμφώνου. Για την κατάρτιση του απολογισμού, η ομάδα εταιρικής υπευθυνότητας συνεργάστηκε με την εταιρεία Sustainable Development, ενώ αναγνωρίζοντας την προστιθέμενη αξία της εξωτερικής επαλήθευσης του

απολογισμού, προέβη σε εξωτερική επαλήθευση των στοιχείων που περιλαμβάνονται στα κεφάλαια του απολογισμού «Ανθρώπινο Δυναμικό» και «Υγεία & Ασφάλεια», σε συνεργασία με τον ανεξάρτητο εξωτερικό φορέα Tüv Austria Hellas.

Η Εθνική Τράπεζα, στο πλαίσιο της επιχειρηματικής της λειτουργίας και της δέσμευσης της σε θέματα εταιρικής υπευθυνότητας, αποτελεί μέλος του Ελληνικού Δικτύου για την Ε.Κ.Ε από το 2008, ενώ συμμετέχει στον δείκτη FTSE4good από το 2004. Η σημασία που αποδίδει ο οργανισμός στην Ε.Κ.Ε διαφαίνεται και από το γεγονός ότι προέβη, το 2010, στον ορισμό Υπεύθυνου Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης της Τράπεζας, ο οποίος είναι και Γενικός Διευθυντής Στρατηγικής και Διακυβέρνησης. Για τον καθορισμό του περιεχομένου της Έκθεσης Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης λαμβάνονται υπόψη οι οδηγίες του οργανισμού Global Reporting Initiative (GRI – έκδοση G3.1) και δίνεται έμφαση στα θέματα όπως η Εταιρική Διακυβέρνηση, η Οικονομική και Κοινωνική επίδραση της τράπεζας και η επικοινωνία με τα ενδιαφερόμενα μέρη. Η Έκθεση Ε.Κ.Ε του 2011, αποτελεί την πέμπτη κατά σειρά έκδοση του οργανισμού που συντάσσεται με βάση διεθνή πρότυπα. Για τη σύνταξη της έχει συσταθεί ειδική ομάδα στελεχών από όλες τις εμπλεκόμενες Διευθύνσεις. Βασικό έργο της ομάδας αποτελεί η συγκέντρωση των απαιτούμενων πληροφοριών που αφορούν στους τομείς της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης στην Εθνική Τράπεζα. Την ευθύνη της έκδοσης, καθώς και το συντονισμό, το σχεδιασμό και την επιμέλεια της ύλης έχει η Διεύθυνση Γραμματείας Δ.Σ. και Εξυπηρέτησης Μετόχων ΕΤΕ/Υποδιεύθυνση Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης. Η συγκεκριμένη έκθεση υπόκειται σε έλεγχο του επιπέδου εφαρμογής των οδηγιών του GRI και σε εξωτερική διασφάλιση, όχι όμως στο σύνολό της, από την εταιρεία Deloitte Χατζηπαύλου Σοφιανός & Καμπάνης Α.Ε. (“Deloitte”).

Η COSMOTE, μέλος του ομίλου ΟΤΕ, παρέχει υψηλής ποιότητας υπηρεσίες κινητών τηλεπικοινωνιών, τόσο στην Ελλάδα όσο και σε χώρες της ΝΑ Ευρώπης (Αλβανία, Ρουμανία και Βουλγαρία). Η Εταιρική Υπευθυνότητα συνιστά θεμελιώδη αρχή για τον οργανισμό, ο οποίος είναι μέλος του Ελληνικού Δικτύου για την Ε.Κ.Ε από το 2005. Τα θέματα τα οποία αποτελούν στρατηγικές προτεραιότητες για την εταιρεία είναι τα ακόλουθα: το χαμηλό ανθρακικό αποτύπωμα, η επικοινωνία για όλους και η σχέση τεχνολογίας-εργασίας και τεχνολογίας-ζωής. Η εταιρεία εκδίδει Απολογισμό Εταιρικής Ευθύνης για έβδομη χρονιά και για τη σύνταξή του έχουν υιοθετηθεί οι οδηγίες του Global Reporting Initiative (έκδοση G3.1), ενώ παράλληλα έχουν χρησιμοποιηθεί για τις Αρχές του το Παγκόσμιο Σύμφωνο, για το περιεχόμενό του το πλαίσιο AA1000AS και για την παρουσίαση των στοιχείων του το RADAR Card του EFQM. Ο απολογισμός συντάσσεται από το τμήμα Εταιρικής Υπευθυνότητας που υπάγεται στο Τμήμα Εταιρικής Υπευθυνότητας, Δημοσίων Σχέσεων και

Εσωτερικής Επικοινωνίας, σε συνεργασία με την εταιρεία Stream Management. Προκειμένου να διασφαλιστεί η αξιοπιστία των δεδομένων που περιλαμβάνονται σε αυτόν, ακολουθείται συγκεκριμένη διαδικασία συλλογής στοιχείων που περιλαμβάνει τέσσερα επίπεδα: Ιδιοκτήτης Πληροφορίας, Προϊστάμενος (ελεγκτής σε οργανωτικό επίπεδο), Προϊστάμενος Εταιρικής Υπευθυνότητας (ελεγκτής σε λειτουργικό επίπεδο), Υποδιευθύντρια Εταιρικών Υποθέσεων, Δημοσίων Σχέσεων και Εσωτερικής Επικοινωνίας (ελεγκτής σε διοικητικό επίπεδο). Επιπλέον, ο απολογισμός επαληθεύεται από την ανεξάρτητη εταιρεία Ορκωτών Λογιστών και Συμβούλων Επιχειρήσεων «Deloitte Χατζηπαύλου Σοφριανός & Καμπάνης Α.Ε.».

Ο Όμιλος TITAN δραστηριοποιείται στον κλάδο του τσιμέντου και άλλων συναφών δομικών υλικών στην Ελλάδα, ενώ έχει επεκτείνει τις δραστηριότητές του σε άλλες 13 χώρες. Ο Όμιλος δίνει μεγάλη προτεραιότητα στο πλαίσιο της στρατηγικής του για την Ε.Κ.Ε, γεγονός που καταδεικνύεται από το ότι υπήρξε ιδρυτικό μέλος του Ελληνικού Δικτύου για την Ε.Κ.Ε, καθώς και της Πρωτοβουλίας για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη στον κλάδο του τσιμέντου. Επιπλέον είναι μέλος του Ευρωπαϊκού Δικτύου για την Ε.Κ.Ε, ενώ αποτελεί και την πρώτη επιχείρηση με έδρα την Ελλάδα που προσυπέγραψε το Οικουμενικό Σύμφωνο. Η σύνταξη των κοινωνικών απολογισμών του Ομίλου, πραγματοποιείται από ειδική ομάδα στελεχών υπό την εποπτεία της Επιτροπής Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης, ενώ ακολουθούνται τα πρότυπα των «βέλτιστων πρακτικών» καθώς επίσης και οι διεθνείς κατευθυντήριες οδηγίες του Οικουμενικού Συμφώνου του Ο.Η.Ε., της Πρωτοβουλίας για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη στον κλάδο Τσιμέντου (CSI) που λειτουργεί στο πλαίσιο του Παγκόσμιου Επιχειρηματικού Συμβουλίου για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (WBCSD) και της Διεθνούς Πρωτοβουλίας για την Έκδοση Απολογισμών Βιωσιμότητας (Global Reporting Initiative, GRI, έκδοση G3, 2006). Στην Επιτροπή Ε.Κ.Ε, η οποία είναι μία εκ των Επιτροπών του Δ.Σ., προεδρεύει ο Διευθύνων Σύμβουλος και μετέχουν δύο ακόμη μέλη του Δ.Σ., οι Γενικοί Διευθυντές των περιφερειών και οι υπεύθυνοι της Οικονομικής Διεύθυνσης, της Διεύθυνσης Ανθρώπινου Δυναμικού, της Τεχνικής Διεύθυνσης και της Διεύθυνσης Ε.Κ.Ε του Ομίλου. Τα περιεχόμενα του Απολογισμού επικεντρώνονται στα θέματα που επισημάνθηκαν ως τομείς προτεραιότητας τόσο από τη διαδικασία εσωτερικής αξιολόγησης, όσο και από τη διαβούλευση με τους κύριους συμμετόχους του Ομίλου TITAN, ενώ μεγαλύτερη έμφαση δίνεται σε στοιχεία που αφορούν τη δέσμευσή του προς τους προμηθευτές και τις προσπάθειές του για βελτίωση της βιωσιμότητας των προϊόντων. Τα στοιχεία τα οποία εμπεριέχονται στον απολογισμό προέρχονται από όλες τις θυγατρικές εταιρείες του ομίλου. Ο TITAN, στο πλαίσιο της προσπάθειάς του για συνεχή βελτίωση της διαφάνειας, της επικοινωνίας με τους συμμετόχους του και των περιεχομένων του απολογισμού, έχει

αναθέσει τον έλεγχο και τη διασφάλιση του απολογισμού του στην ανεξάρτητη εταιρεία, Det Norske Veritas (DNV).

Ολοκληρώνοντας, από την εξέταση των κοινωνικών απολογισμών των παραπάνω 5 εταιρειών που αφορούν το έτος 2011 προκύπτει ότι το σύνολο αυτών υιοθετούν τις Οδηγίες του οργανισμού Global Reporting Initiative κατά τη σύνταξη αυτών. Επιπροσθέτως και οι 5 έχουν αναθέσει τον έλεγχο και τη διασφάλιση των απολογισμών τους σε ανεξάρτητες εταιρείες. Το σημείο στο οποίο διαφοροποιούνται είναι ο υπεύθυνος σύνταξης του κοινωνικού απολογισμού, καθώς οι 3 από τις 5 εταιρείες έλαβαν τη βοήθεια εξωτερικών εταιρειών για την κατάρτιση των απολογισμών τους. Ένα άλλο συμπέρασμα που συνάγεται με βάση την παραπάνω ανάλυση, αν και παρακινδυνευμένο εξαιτίας του μικρού αριθμού των εταιρειών που εξετάστηκαν, είναι ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τους το ζήτημα της E.K.E, γεγονός που καταδεικνύεται από την ανάπτυξη αντίστοιχων τμημάτων E.K.E.

Κεφάλαιο 7 Επίλογος

Η ευθύνη που φέρουν οι επιχειρήσεις απέναντι στην κοινωνία και η υποχρέωση ενασχόλησής τους με θέματα που την αφορούν, έχει γίνει αντιληπτή εδώ και πολλά χρόνια και ήδη από τον 19^ο αιώνα, κάνουν την εμφάνισή τους τα πρώτα δείγματα της Ε.Κ.Ε. Από τότε και με την πάροδο των χρόνων η Ε.Κ.Ε αποκτά διαρκώς μεγαλύτερη σημασία τόσο σε παγκόσμιο επίπεδο όσο και εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι Rivoli και Waddock (2011 σε Putrenu et al, 2012) ισχυρίζονται ότι η έννοια και η σημασία της Ε.Κ.Ε εξελίσσονται διαρκώς και ότι τα σχετικά με την Ε.Κ.Ε θέματα θα καταστούν ιδιαίτερος σημαντικά για τις επιχειρήσεις στο μέλλον.

Σήμερα, πιο πολύ από ποτέ, μέσα στο σύνθετο περιβάλλον της οικονομικής, περιβαλλοντικής και κοινωνικής κρίσης, οι επιχειρήσεις είναι επιτακτική ανάγκη να αποδείξουν με έμπρακτο τρόπο ότι μπορούν να είναι κοινωνικά υπεύθυνες και ότι δεν ενδιαφέρονται μόνο για την επίτευξη κέρδους. Επομένως, θα πρέπει να προβούν σε ενέργειες και δράσεις, πέραν αυτών που τους υποχρεώνει ο νόμος, που σχετίζονται με τους υπαλλήλους, τους μετόχους, τους προμηθευτές, τις κοινότητες μέσα στις οποίες δρουν και την κοινωνία ως σύνολο. (Βαξεβανίδου, 2011)

Ο σχεδιασμός και η αξιολόγηση των ενεργειών απαιτεί την ύπαρξη ενός συστήματος Κ.Λ, το οποίο θα είναι υπεύθυνο για τη σύνταξη και το περιεχόμενο των κοινωνικών απολογισμών.

Στην Ελλάδα αρκετές μεγάλες εταιρείες εκδίδουν εδώ και κάποια χρόνια κοινωνικούς απολογισμούς, γεγονός που τους προσδίδει σαφές ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην κοινωνία έναντι των εταιρειών που δεν έχουν προβεί σε αντίστοιχες ενέργειες ή το κάνουν αποσπασματικά. Χαρακτηριστικά αναφέρονται εταιρείες όπως οι: ΟΤΕ, Τιτάν, Όμιλος Μυτιληναίου, Εθνική Τράπεζα, Ελληνικά Πετρέλαια, Vodafone, ΑΓΕΤ Ηρακλής, Αθηναϊκή Ζυθοποιία, INTERAMERICAN, Χαλκόρ, ΕΛΒΑΛ, Frigoglass, Διεθνής Αερολιμένας Αθηνών, κ.ά.

Παρά το γεγονός της έκδοσης κοινωνικών απολογισμών, σχεδόν καμιά ελληνική εταιρεία δεν έχει υιοθετήσει ένα σύστημα κοινωνικής λογιστικής ή τουλάχιστον κάτι τέτοιο δεν αναφέρεται πουθενά. Μέσω της παρούσας εργασίας επιδιώκεται η παρουσίαση των τριών απλών βημάτων που θα πρέπει να ακολουθήσουν οι εταιρείες προκειμένου να εντάξουν την Κ.Λ στις πρακτικές τους.

Κατόπιν διερεύνησης της σχέσης της Ε.Κ.Ε με την κουλτούρα της κάθε χώρας και τη φορολογία, διαπιστώθηκε ότι η πρώτη παίζει καθοριστικό ρόλο στον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζεται η Ε.Κ.Ε, ενώ αντιθέτως δεν είναι ξεκάθαρη η σχέση αυτής με τον δεύτερο παράγοντα και θα πρέπει κατά συνέπεια να διεξαχθούν και άλλες μελέτες σχετικά με το θέμα. Παράλληλα, υπάρχουν και άλλα θέματα που αφορούν ανεξερεύνητες πτυχές της Ε.Κ.Ε και χρήζουν διερεύνησης στο μέλλον, όπως η σχέση της Ε.Κ.Ε με τη διαφθορά και εξέταση του κατά πόσο η καταπολέμηση της διαφθοράς μπορεί να αποτελέσει μέρος της στρατηγικής Ε.Κ.Ε των επιχειρήσεων. Φυσικά θα πρέπει να συνεχίσει να διερευνάται η σχέση μεταξύ Ε.Κ.Ε και χρηματοοικονομικής απόδοσης καθώς τα μέχρι σήμερα αποτελέσματα των διαφόρων ερευνών (Waddock, Graves, 1999; Hillman , Keim, 2001 σε Nelling, Webb, 2009) που πραγματοποιήθηκαν δεν κατέληξαν σε κάποιο συγκεκριμένο συμπέρασμα. Ενδεικτικά, οι Margolis και Walsh (2003) υποστηρίζουν ότι από το 1971 μέχρι το 2001 έχουν δημοσιευθεί 122 μελέτες σχετικά με τη συσχέτιση Ε.Κ.Ε και χρηματοοικονομικής απόδοσης.

Ο καθένας από εμάς μπορεί με τη σειρά του να συμβάλλει στην ενίσχυση της Ε.Κ.Ε, επιβραβεύοντας τις εταιρείες που ενσωματώνουν στις δραστηριότητές τους περιβαλλοντικές και κοινωνικές ανησυχίες και τιμωρώντας όσες λειτουργούν καθοδηγούμενες μόνο από το δικό τους όφελος.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ελληνόγλωσσες

- Βαξεβανίδου Μαρία**, (2011), Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα.
- Βελέντζας Γιάννης, Μπρώνη Γεωργία**, (2010), Επιχειρηματική Ηθική, Εταιρική Διακυβέρνηση και Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη I, Εκδόσεις IuS, Θεσσαλονίκη.
- Δ.Ε.Η**, Απολογισμός Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης και Βιώσιμης Ανάπτυξης 2011, ανακτήθηκε στις 5 Ιουνίου, 2013, από www.dei.gr
- Εθνική Τράπεζα**, Έκθεση Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης 2011, ανακτήθηκε στις 5 Ιουνίου, 2013, από www.nbg.gr
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων**, (2001, COM 366), Πράσινο Βιβλίο. Προώθηση ενός ευρωπαϊκού πλαισίου για την εταιρική κοινωνική ευθύνη, Βρυξέλλες.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων**, (2001, COM 264), Αειφόρος ανάπτυξη της Ευρώπης για έναν καλύτερο κόσμο: Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αειφόρο ανάπτυξη, Βρυξέλλες.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων**, (2002, COM 347), Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη: Μια συνεισφορά των επιχειρήσεων στη βιώσιμη ανάπτυξη, Βρυξέλλες.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων**, (2006, COM 136), Πραγμάτωση της εταιρικής σχέσης για τη μεγέθυνση και την απασχόληση: Να γίνει η Ευρώπη πόλος αριστείας στον τομέα της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, Βρυξέλλες.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή**, (2011/0308), Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τις ετήσιες οικονομικές καταστάσεις, τις ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις και συναφείς εκθέσεις επιχειρήσεων ορισμένων μορφών, Βρυξέλλες.
- Ινστιτούτο Κοινωνικής Καινοτομίας**, (2004), Σύστημα Κοινωνικού Ελέγχου και Αξιολόγησης Κοινωνικών Επιχειρήσεων. Μελέτη στο πλαίσιο έργου “Κοινωνική Επιχειρηματικότητα για την καταπολέμηση του αποκλεισμού- From Solidarity to Market Success” της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας equal.
- Καραγιώργος Θεοφάνης**, (1994), “Η Αποκάλυψη Πληροφοριών Κοινωνικής Λογιστικής”, Διπλωματική Διατριβή, Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

ΚΟΣΜΟΤΕ, Απολογισμός Εταιρικής Υπευθυνότητας 2011, ανακτήθηκε στις 5 Ιουνίου, 2013, από www.cosmote.gr

Κατευθυντήριες Οδηγίες έκδοσης απολογισμών βιωσιμότητας G3, (2006), ανακτήθηκε στις 16 Απριλίου, 2013 από www.globalreporting.org .

Πάστρα Γιώτα, (2010,18 Οκτωβρίου), “Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και Λογιστική”, CFO agenda, σελ. 36-37, ανακτήθηκε στις 13 Ιανουαρίου, 2012, από <http://www.cfoagenda.gr/>.

ΤΙΤΑΝ, Απολογισμός Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης και Βιώσιμης Ανάπτυξης 2011, ανακτήθηκε στις 7 Ιουνίου, 2013, από www.titan.gr.

ΧΑΛΚΟΡ Α.Ε., Απολογισμός Εταιρικής Υπευθυνότητας και Βιώσιμης Ανάπτυξης 2011, ανακτήθηκε στις 5 Ιουνίου, 2013, από www.halcor.gr.

Ξενόγλωσσες

Accountability- Institute of Social and Ethical Accountability, AA1000APS (Accountability Principles),2008, ανακτήθηκε στις 14 Απριλίου, 2013 από www.accountability.org/standrads/.

Accountability- Institute of Social and Ethical Accountability, AA1000AS (Assurance Standard),2008, ανακτήθηκε στις 14 Απριλίου, 2013 από www.accountability.org/standrads/.

Accountability- Institute of Social and Ethical Accountability, AA1000SES (Stakeholder Engagement Standard),2011, ανακτήθηκε στις 14 Απριλίου, 2013 από www.accountability.org/standrads/.

Adhikari A., Tondkar R.H., (1992), “Environmental factors influencing accounting disclosure requirements of global stock exchanges”, *Journal of International Financial Management and Accounting*, 4 (2), pp. 75 – 105.

Cambell J. L., (2007), “Why would corporations behave in socially responsible ways? An institutional theory of corporate social responsibility”, *The Academy of Management Review*, 32(3), pp.946-967.

Cameron Jenny, Garden Carly, Veenhuizen Jessica, (2010), “Social Accounting: A Practical Guide for Small Community Organisations and Enterprises”, Centre for Urban and Regional Studies, The University of Newcastle, Australia, ανακτήθηκε 7 Φεβρουαρίου, 2013, από www.communityeconomies.org

- Carroll B. Archie**, (1979), “A Three-Dimensional Conceptual Model of Corporate Performance”, *The Academy of Management Review*, 4 (4), pp. 497 – 505.
- Carroll Archie B.**, (1999), “Corporate Social Responsibility. Evolution of a Definitional Construct”, *Business & Society*, 38 (3), pp. 268 – 295.
- Carroll Archie B.**, (2008), “A History of Corporate Social Responsibility. Concepts and Practices”, In Crane A., McWilliams A., Matten D., Moon J., Siegel D. S. (Eds), “The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility”, pp.19-46, Oxford University Press.
- Carroll Archie B., Shabana Kareem M.**, (2010), “The Business Case for Corporate Social Responsibility: A review of Concepts, Research and Practice”, *International Journal of Management Reviews*, 12 (1), pp. 85 – 105.
- Chapman Karen** (1986), “Social Accounting”, *Behavioral & Social Sciences Librarian*, 5(2), pp. 79-88
- Chen Stephen, Bouvain Petra**, (2009), “Is Corporate Responsibility Converging? A Comparison of Corporate Responsibility Reporting in the USA, UK, Australia, and Germany”, *Journal of Business Ethics*, 87, pp. 299 – 317.
- Dahlsrud Alexander**, (2008), “How Corporate Social Responsibility is Defined: an Analysis of 37 Definitions”, *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 15, pp. 1 – 13.
- Deegan C., Rankin M.**, (1996), “Australian companies report environmental news objectively? An analysis of environmental disclosures by firms prosecuted successfully by the Environmental Protection Authority”, *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 9 (2), pp.52 – 69.
- Epstein Marc. J.**, (2004), “The identification, measurement, and reporting of corporate social impacts: Past, present, and future”, *Advances in Environmental Accounting and Management*, 2, pp. 1 – 29.
- Eugénio Teresa, Lourenco Costa Isabel and Morais Isabel Ana**, (2010), “Recent developments in social and environmental accounting research”, *Social Responsibility Journal*, 6(2), pp. 286-305.
- European Commission**, (2011, COM 681), A renewed EU strategy 2011-2014 for Corporate Social Responsibility, Brussels.
- Fekrat M. A., Inclan C. Petroni D.**, (1996), “Corporate environmental disclosures: Competitive disclosure hypothesis using annual report data”, *International Journal of Accounting*, 31 (2), 175 – 195.

- Freedman M., Stagliano A.J.**, (1992), “European unification, accounting harmonization, and social disclosures”, *The International Journal of Accounting*, 27, pp. 112 – 122.
- Frederick**, (1960), “The Growing Concern Over Business Responsibility”, *California Management Review*, 2, pp. 54-61
- Friedman M.**, (1970), “The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits”, *New York Times Magazine*: New York, pp. 7–13.
- Gamble G. O., Hsu K., Tollerson C. D.**, (1996), “Environmental disclosures in annual reports: An international perspective”. *The International Journal of Accounting*, 31 (3), pp.293 – 331.
- Gray Rob**, (2000), “Current Developments and Trends in Social and Environmental Auditing, Reporting and Attestation: A Review and Comment”, *International Journal of Auditing*, 4(3), pp. 247-268.
- Gray Rob**, (2002), “The Social Accounting Project and Accounting Organizations and Society: Privileging Engagement, Imaginings, New Accountings and Pragmatism over Critique?”, *Accounting, Organizations and Society*, 27, pp. 687-708.
- Gray Rob, Dey Colin, Owen Dave, Evans Richard, Zadek Simon**, (1997), “Struggling with the Praxis of Social Accounting: Stakeholders, accountability, audits and procedures”, *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 10(3), pp.325-364.
- Hancock John**, (2005), “Investing in Corporate Social Responsibility: A Guide to Best Practice, Business Planning & the UK’s Leading Companies, Kogan Page Business Books.
- Haniffa R.M., Cooke T.E.**, (2005), “The impact of culture and governance on corporate social reporting”, *Journal of Accounting and Public Policy*, 24, pp.391 – 430.
- Hasseldine John, Morris Gregory**, (2013), “Corporate social responsibility and tax avoidance: A comment and reflection”, *Accounting Forum*, 37, pp.1 – 14.
- Heald Morrell**, (1957), “Management’s Responsibility to Society: The Growth of an Idea”, *The Business History Review*, 31(4), pp.375-384.
- Hopkins M**, (1998), *The Planetary Bargain: Corporate Social Responsibility Comes of Age*, MacMillan, London.
- Hopkins M**, (2003), *The Planetary Bargain: CSR Matters*, Earthscan, London.
- Huseynov Fariz, Klamm Bonnie K.**, (2012), “Tax avoidance, tax management and corporate social responsibility”, *Journal of Corporate Finance*, 18, pp.804–827.
- Husted Bryan W.**, (2000), “A Contingency Theory of Corporate Social Performance”, *Business & Society*, 39(1), pp.24-48.

- Jamai Dima, Safieddine Asem M., Rabbath Myriam,** (2008), “Corporate Governance and Corporate Social Responsibility Synergies and Interrelationships”, *Corporate Governane: An International Review*, 16(5), pp.443-459.
- Kaya Ugur, Yayla Hilmi Erdogan,** (2007), “Remembering Thirty-five Years of Social Accounting: A Review of the Literature and the Practice”, MPRA Paper, 3454, pp.1-25 ανακτήθηκε 29 Μαρτίου, 2013, από <http://mpa.ub.uni-muenchen.de> .
- Kristoffersen Inga, Gerrans Paul, Clark-Murphy Marilyn,** (2005), “The Corporate Social Responsibility and the Theory of the Firm”, Working Paper, Edith Cowan University, Australia.
- Lanis Roman, Richardson,** (2012), “Corporate social Responsibility and tax aggressiveness: An empirical analysis”, *Accounting Forum*, 31, pp. 86 – 108.
- Lehman G.,** (1995), “A legitimate concern for environmental accounting”, *Critical Perspectives on Accounting*, 6, pp. 393 – 412.
- Margolis, Joshua D., Walsh James P.,**(2003) “Misery Loves Companies: Rethinking social initiatives by business”, *Administrative Science Quarterly*,48(2), pp.268-305.
- Mathews, M.R.,** (1997), “Twenty-five years of social and environmental accounting research: Is there a silver jubilee to celebrate?”, *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 10(4), pp. 481-531.
- Mathews, M.R.,** (2000), “The Development of Social and Environmental Accounting Research 1995-2000 , ανακτήθηκε 1 Φεβρουαρίου, 2013 από <http://mro.massey.ac.nz> .
- Melo Tiago,** (2012), “Determinants of corporate social performance: the influence of organizational culture, management tenure and financial performance”, *Social Responsibility Journal*, 8(1), pp.33-47
- Merenmies J., Ristola A., Rossi P., Kramer C.,** Social Auditing. Equal from solidarity to success, ανακτήθηκε 10 Απριλίου, 2012 από <http://ec.europa.eu>.
- Nelling Edward, Webb Elizabeth,** (2009), “Corporate social responsibility and financial performance: The virtuous circle revisited, *Review of Quantitative Finance and Accounting*, 32, pp. 197-209.
- Perce John,** (2002), “Some Contemporary Issues on Social Accounting and Audit”, *Social and Environmental Accountability Journal*, 22(1), pp. 1-7.
- Porter M., Kramer M.,** (2006), “Strategy and Society: The Link between Competitive Advantage and Corporate Social Responsibility”, *Harvard Business Review*, 1-16 ανακτήθηκε 14 Μαρτίου, 2013 από www.hbr.org .

- Preuss, L.**, (2010), Tax avoidance and corporate social responsibility: you can't do both, or can you? *Corporate Governance*, 10, pp. 365 – 374.
- Putrevu Sanjay, McGuire Jean, Siegel S. Donald, Smith M. David** (2012), “Corporate social responsibility, irresponsibility, and corruption: Introduction to the special section”, *Journal of Business Research*, 65, pp. 1618 – 1621.
- Rahman Shafiqur**, (2011), “Evaluation of Definitions: Ten Dimensions of Corporate Social Responsibility”, *World Review of Business Research*, 1(1), pp.166 – 176.
- SA8000: Corporate Social Accountability Management**, A Handbook on the Implementation of the New Standard on Corporate Social Accountability initiated by CEPAA, ανακτήθηκε στις 9 Απριλίου, 2013 από www.ellipson.com.
- S&P Dow Jones Indices, Robecosam Sustainability Investing**, (2013), Dow Jones Sustainability World Index Guide, ανακτήθηκε στις 15 Μαΐου, 2013 από www.sustainability-indices.com/dow-jones-sustainability-indices .
- Schouten, E., Remmé, J.**, (2006), “Making Sense of Corporate Social Responsibility in International Business: Experiences from Shell”, *Business Ethics: A European Review*, 15(4), pp. 365– 379.
- Sikka P.**, (2010), “Smoke and mirrors: corporate social responsibility and tax avoidance”, *Account. Forum*. 34, pp. 153 – 168.
- Skouloudis A., Evangelinos K., Kourmouis F.**, (2010), “Assessing non-financial reports according to the Global Reporting Initiative Guidelines: evidence from Greece”, *Journal of Cleaner Production*, 18, pp. 426-438.
- Smith Joyce van der Laan, Adhikari Ajay, Tondkar Rasoul H.**, (2005), “Exploring differences in social disclosures internationally: A stakeholder perspective”, *Journal of Accounting and Public Policy*, 24, pp. 123 – 151.
- Stanwick Peter A., Stanwick Sarah D.**,(1998),“The Relationship Between Corporate Social Performance, and Organizational Size, Financial Performance, and Environmental Performance: An Empirical Examination”, *Journal of Business Ethics*, 17, pp.195-204.
- Sun William., Stewart Jim., Pollard David.**, (2010), “Reframing Corporate Social Responsibility”, *Critical Studies on Corporate Responsibility, Governance and Sustainability*, 1, pp. 3-19.
- Tilt A. Carol**, (2010), “Corporate Responsibility, Accounting and Accountants”, In Idowu Samuel O. and Leal Fihlo Walter (Eds.), “Professional’s Perspectives of Corporate Social Responsibility”, pp. 11-32, Springer Berlin Heidelberg.

- Wan-Jan Wan Saiful**, (2006), “Defining Corporate Responsibility”, *Journal of Public Affairs*, 6, pp. 176 – 184.
- Wang Lei, Juslin Heikki**, (2009), “The Impact of Chinese Culture on Corporate Social Responsibility: The Harmony Approach”, *Journal of Business Ethics*, 88, pp. 433 – 451.
- Williams M. S. Wern Pei C. H.**, (1999), “Corporate social disclosures by listed companies on their web sites: An international companion”. *The International Journal of Accounting*, 34(3), pp. 389 – 419.
- Wisser Wayne**, (2010), “The Evolution and Revolution of Corporate Responsibility”, In Pohl Manfred and Tolhurst Nick (Eds), “Responsible Business: How to Manage a CSR Strategy Successfully”, Wiley, ανακτήθηκε 2 Απριλίου, 2013 από www.waynevisser.com
- Wood Donna J.**, (1991), “Corporate Social Performance Revisited”, *Academy of Management Review*, 16(4), pp.691-718.

Διαδικτυακοί Τόποι

<http://www.accountability.org>

<http://www.aegean.gr>

<http://circa.europe.eu>

<http://www.csreurope.org>

<http://www.csrhellas.gr>

<http://www.csringreece.gr>

<http://www.csrnews.gr>

<http://www.ec.europa.eu>

<http://www.economist.com>

<http://www.eiris.org>

<http://www.eurocharity.org>

<http://www.europa.eu.int>

<http://www.euro2day.gr>

<http://www.eur-lex.europa.eu>

<http://ftse.com>

<http://www.globalreporting.org>

<http://www.ilo.org>

<http://www.proveandimprove.org>

<http://www.qualitynet.gr>

<http://www.sa-intl.org>

<http://www.sev.org.gr>

<http://socialauditnetwork.org.uk>

<http://www.tomorrowsvaluerating.com>

<http://www.unglobalcompact.org>

<http://www.sustainability-indices.com>

Δίκτυο AccountAbility

Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Communication & Information Resource

Centre Administration

CSR Europe

Ελληνικό Δίκτυο για την ΕΚΕ

Κέντρο Τεχνογνωσίας ΕΚΕ

Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Περιοδικό Economist

EIRIS Global Network

Eurocharity

Ευρωπαϊκή Ένωση

Δίκαιο Ευρωπαϊκής Ένωσης

FTSE Group

Global Reporting Initiative

International Labour Organization

Prove and Improve Organization

Quality Net Foundation

Social Accountability International

Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και

Βιομηχανιών

Social Audit Network

Company Two Tomorrows

Global Compact

Dow Jones Sustainability Indices